

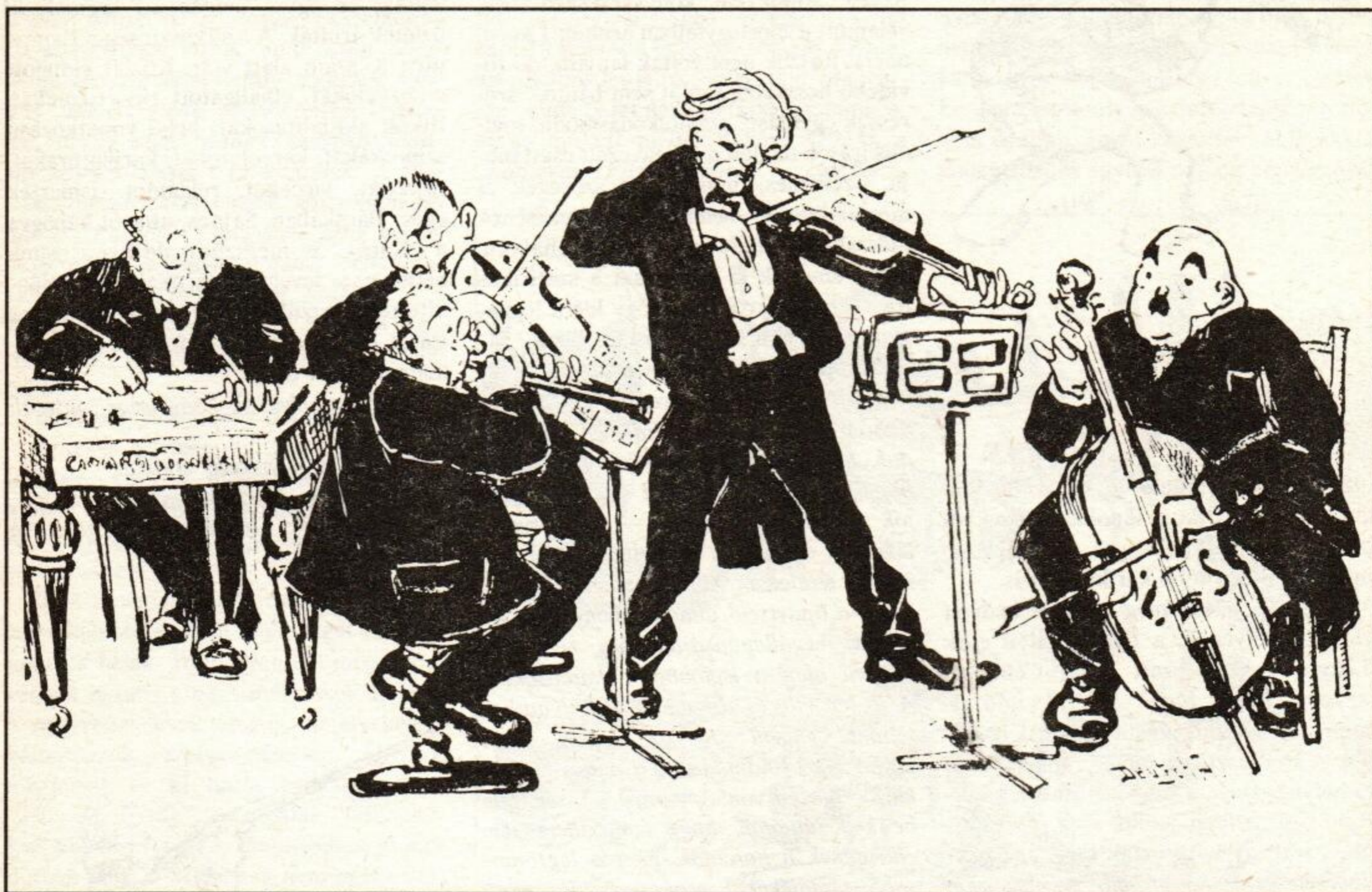
BAJAI HONPOLGÁR

Független város- és környezetvédő lap

1991. április

II. évfolyam 4. szám

Ára: 18,40 Ft

ÍZELÍTŐ A BAJAI HUMOROS, SZATIRIKUS SAJTÓ ÉS KARIKATÚRA TÖRTÉNETÉBŐL

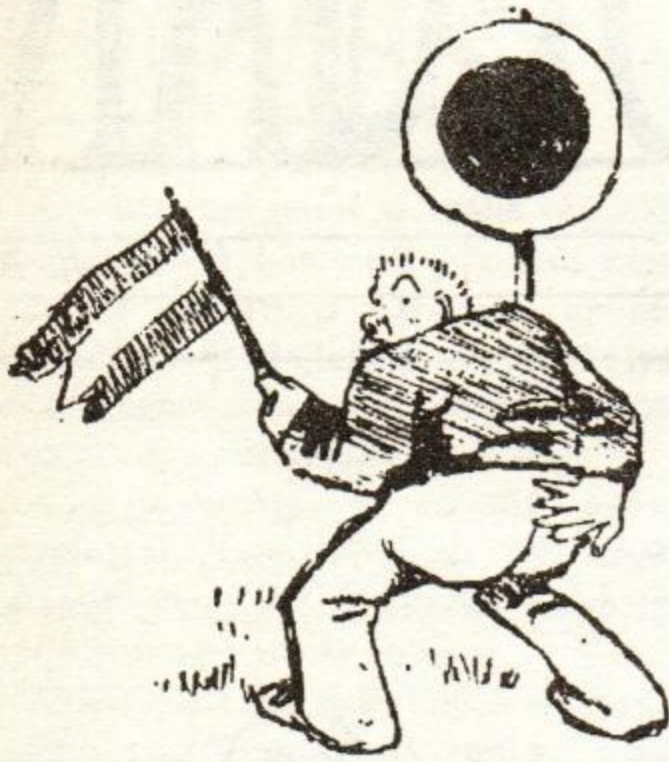
Egyfajta sokszorosító eljárás, a kőrajz (litográfia) 195 évvel ezelőtti feltalálása, majd annak kidolgozott válfajai — a tipolitográfia, a fotolitográfia és a könyvmásos cinkográfia — gyorsan elterjedtek és máig is kedvelt grafikai műfajok. Lehetővé tették a humoros, szatirikus lapok megjelenését, ezzel együtt a karikatúra fejlődésének új szakaszát.

A karikatúrarajzolók ellesik az élet rejtettebb titkait. A valóságot, a témát mulatságosan, tréfásan, nevetetően, csípősen, gyúnyorosan sőt marón ábrázolják. Művelőik nem kedvesek személyekhez, mint általában a fényképészek, akik az exponálás előtt szépíteni igyekeznek, pozitívába állítanak, megfésültetik a haját, megigazítatják a ruhát, stb. A karikatúrista látása az élet bizonyos jelensé-

geiben a fésületlent, az eredetit, a jellemzőt, a gyengeséget, a hibát, a torzat keresi, eltúlozva a valóságot. Így rajzaiban lehet realista, kemény, de még szadista is.

Hazánkban a Bach-korszak alkonyától kezdve sorra jelentek meg a különböző élclapok. Így például a "Borszem Jankó", a "Bolond Istók", a "Bolond Miska" (a bajai származású Tóth Kálmán költő szerkesztette), a "Kakas Márton", a "Fidibusz", az "Üstökös", a "Mátyás Diák", a "Magyar Figaró", a "Herkó Péter", a "Ludas Matyi", a "Szamár", a "Pesti Posta", majd 1945 után ismét a "Ludas Matyi", a "Szabad Száj", a "Pesti Izé", stb.

folytatás a 2. oldalon

Baja sajtótörténete is büszkélkedhet humoros, satirikus lapokkal. Ezekből mutatunk be egynehányat, és elhelyeztünk lapunkban több karikatúrát is.

1908-ban jelent meg a város kedvelt szórakozóhelyének, a bajaiak által csak "Lökert"-nek nevezett Bajai Céllovész Társulat "Piff! Paff! Puff!" című alkalmi, társadalmi, vigalmi lökerti búfejtője. A szerkesztőség címét a lökerti sötét helyiségében, a kiadóhivatalt a kuglizó mögötti helyen jelölte meg. Az előfizetési árat így határozták meg: egy pengőből visszajár 85 krajcár. Az első szám zászlóbontásakor mottónak azt írták ki: "Aki érti a tréfát és találva érzi magát a Piff! Paff! Puff! golyójától, provokálja a titkárt vagy rajzoló." Jeligéjük versbe szedve így hangzott:

"Ily nótákat nem látott
Sem nem zenith, sem nadir
Fegyverük nem a kard
De toll, ceruza, radír."

A nyolcoldalas, kiválóan illusztrált lap kitűnő karikatúráinak rajzolója az akkor 20 éves, bajai születésű Dezső Alajos volt. Magyarász és dr. Móder szerkesztették, és Kazal József bajai könyvnyomdájában nyomtatták. A kiadvány lapozgatója furcsálhatja, hogy min vidultak egykoron elődeink. Egy akkor megjelentetett nevetető tréfa így szólt: "Cím adományozás: Úgy értesültünk, hogy Ő felsége tegnapelőtti születésnapjának öröme az azoknak a leányoknak, kik a lökerti mu-

latságokon egész este árván ülnek széjükön, az árvaszéki ülnöki címet adományozza."

1918-ban jelent meg a "Bajai Tükör" című alkalmi, humoros tartalmú riportújság. "Felelőtlen szerkesztője" — az akkor hetenként kétszer megjelenő "Bajai Hírlap" főmunkatársa — Kun Imre volt, aki később nemzetközi híru hangversenyrendező lett. A tizenhat oldalas kiadványt "Kollár A. Motorerőre berendezett könyvnyomdájában" nyomtatták, és a Kollár Antal-féle könyvkereskedésben, valamint a sportegyletben árulták 1 koronáért. Rajzok nem voltak lapjain, de rövidebb-hosszabb, senkit sem bántó, "szerezzük egymást" gondolkodásmódú, joviális írások mellett a kihegyezett csattanójú, szellemes, mulatságos szövegek is megtalálhatók benne. Megjelenésének időszakában dúlt az első világháború. Ezért emeljük ki belőle azt a satirikus írást, amely arról szól, hogy kié a legnagyobb érdem a háború viselésében:

"Csodálkoznak; — ugy-e olvasóim, — hogy léteznek még olyanok is, akik a háború viselésének az érdemén vitatkoznak. De mindjárt megnyugtatom Önöket, hogy ilyen gondolatokkal csak az állatok foglalkoznak. Mert — mint svájci kiküldött tudósítónk (?) jelenti — a semleges területen kongresszusra gyűltek össze a hadviselő állatok (nem államok) annak megállapítására, hogy ki tett a háború alatt a legtöbbet a harcosokért. A ló lép elő, és azt mondja; "Elvitathatatlanul engem illet az elsőség. Mert ugyan mit csinálnának a fronton ló nélkül?" "Igazad van", mondja a tehén, "de be kell látnotok, hogy énnélkülem sem élhetnének a harcolók, mert a legfontosabb táplálékukat képezem." "Ez mind semmi. — mondja a szamár — Ha én nem lennék, nem lett volna háború." Bizony, bizony, hol tartanánk mi a szamarak nélkül. Talán még most is béke lenne..." (sic)

De csemegézhet az olvasó a szexualitást súroló egyik kitalált elmeszüleményű apróhirdetésen is, amely így hangzott: "Helybeli elegáns bankfiú útítársnőt keres, aki alsózni is tud. Válaszokat "Steifberger" jeligére."

A legnagyobb sikerű illusztrált bajai humoros, satirikus, társadalmi riportlap, a "Kacsa" három évfolyamot is megért. Az első világháború idején — 1919. december 18. és 1921. március 17. közötti időszakban — jelent meg hetenként, Baja szerb megszállásának idején. Főszerkesztője dr. Klein Ernő, felelős szerkesztője dr. Devich Dezső, társszerkesztői Jelenzky Adorján, Kálmán Imre, a művé-

szí rész vezetője Bajai S. József volt, aki a "Kacsa" fejlécét is készítette. A helyi szerzők közül kiemelkedett humoreszkjeivel az akkor bajai napilapnál dolgozó Stella Adorján újságíró, humorista és műfordító. A legnagyobb nevezetessége Dezső Alajos volt, aki ebben az időben városunkban lakott és rajzaival a lap színvonalát jelentősen emelte. A bajai Corvin-nyomda gyorsajtóján készítették, árát koronában és a megszállás miatt néha dinárban határozták meg. Előfizetői voltak, és egyes példányait személyek, üzletek árulták. A szerkesztőség a Lámpa utca 8. szám alatt volt. Közölt eldugott szenzációkat, elhallgatott riporttémákat, titkolt aktualitásokat, helyi vonatkozású sziporkákat, karcolatokat, karikatúrákat, rajzokat, vicceket, reklámot. Ismerték egész Bácskában. Sajnos, utolsót hápogva a "Kacsa" is megszűnt, de kisvárosunk hétköznapi levegőjének unalmát felélénkítette. Idézzük egyik rövid, szellemes írását, amely az első évfolyam első számában jelent meg:

"A Bajai Tyúkok Szövetsége" üdvözlö a "Kacsát".

"Vettük a következő sorokat:
Nagyságos Főszerkesztő Úr!
Méltóztassék megengedni, hogy a

SZEGI.ÖVES.

"Bajai Tyúkok Szövetsége" nevében a "Kacsát" megjelenése alkalmából üdvözlöm. Azon közeli rokonsági kapcsolatot, amely a tyúkok és kacsák között fennáll, sejtetni engedi, hogy a lap irányára fel fogja ölelni az egész bajai baromfitársadalom jogos érdekeit. De valóban égető szükség van egy bátor orgánusra, hogy minden mellétekintettől függetlenül szálljon síkra azokért az eszmékért, amelyeket szövetségünk magának célul kitűzött. Erre nézve a legteljesebb garanciát a nagys. Főszerkesztő Úr személyében látjuk, mint olyan férfiban, aki szövetségünkkel szemben minden időben élénk szimpátiával viseltetett, amely szimpátiának megnyilvánulását számos esetben tapasztaltuk. A legszébb reményekkel eltelve köszöntöm tehát a "Kacsát", és egyben arra kérem, hogy bátor hápogását minél céltudatosabban és erőteljesebben hallassa. "A Bajai Tyúkok Szövetsége" nevében maradok a Főszerkesztő Úrnak tisztelő tyúkjá.

Kotkotkot Kotkodács elnöknő." (sic)

Érdekes jelenség az, hogy a háborús időkben, vagy a megszállás idején — amikor a legtöbb emberi gond gyülemltet fel — virágoztak a legjobb az élclapok városunkban.

Baja társadalmának legközkedveltebb, legegységesebb farsangi mulatságai voltak a mimóza bállok. Több ilyen bál megrendezéséről tudunk a harmincas évek elejétől a negyvenes évek elejéig, amelyeken a bálrendezők szerkesztésében éjfélkor megjelent — ki tudja hányszor — a "Mimóza Újság", ezen bálak "félhivatalos" alkalmi lapja. A többségében jó modorban megírt báli újság nem nélkülözötte a humort, csendes mosolyt vagy harsány röhejt kiváltva olvasóiból. Volt "felelőtlen" szerkesztője, több készítője, karikatúráit ifj. Éber Sándor festőművész készítette. Érdekes az, hogy a fekete humor sem hiányzott ezen báli lapból. Gyászjelentést közöltek például a lapszerkesztők azokról a "forrón szeretett" barátaikról, akik "hölgyeik akaratában megnyugodva" és "rövid és boldog (legény)életük után megtértek nőseikhez." De hirdetési szöveg is kipellengérezte a nőszülőköt, így: "Eljegyzési és esküvői gyászjelentéseket ízlésesen készít és tartós boldogságért garanciát vállal Új Élet Nyomda R.T." (sic) ahol Baján ezt az újságot nyomták Gutenberg gyorsajtaján, bikkfabetükkel és ügyes praktikával, számtalan példányszámban, például a könyvnyomtatás 501. évében.

Jelentek meg alkalmi humoros, satirikus lapok városunkban jócskán. Így pél-

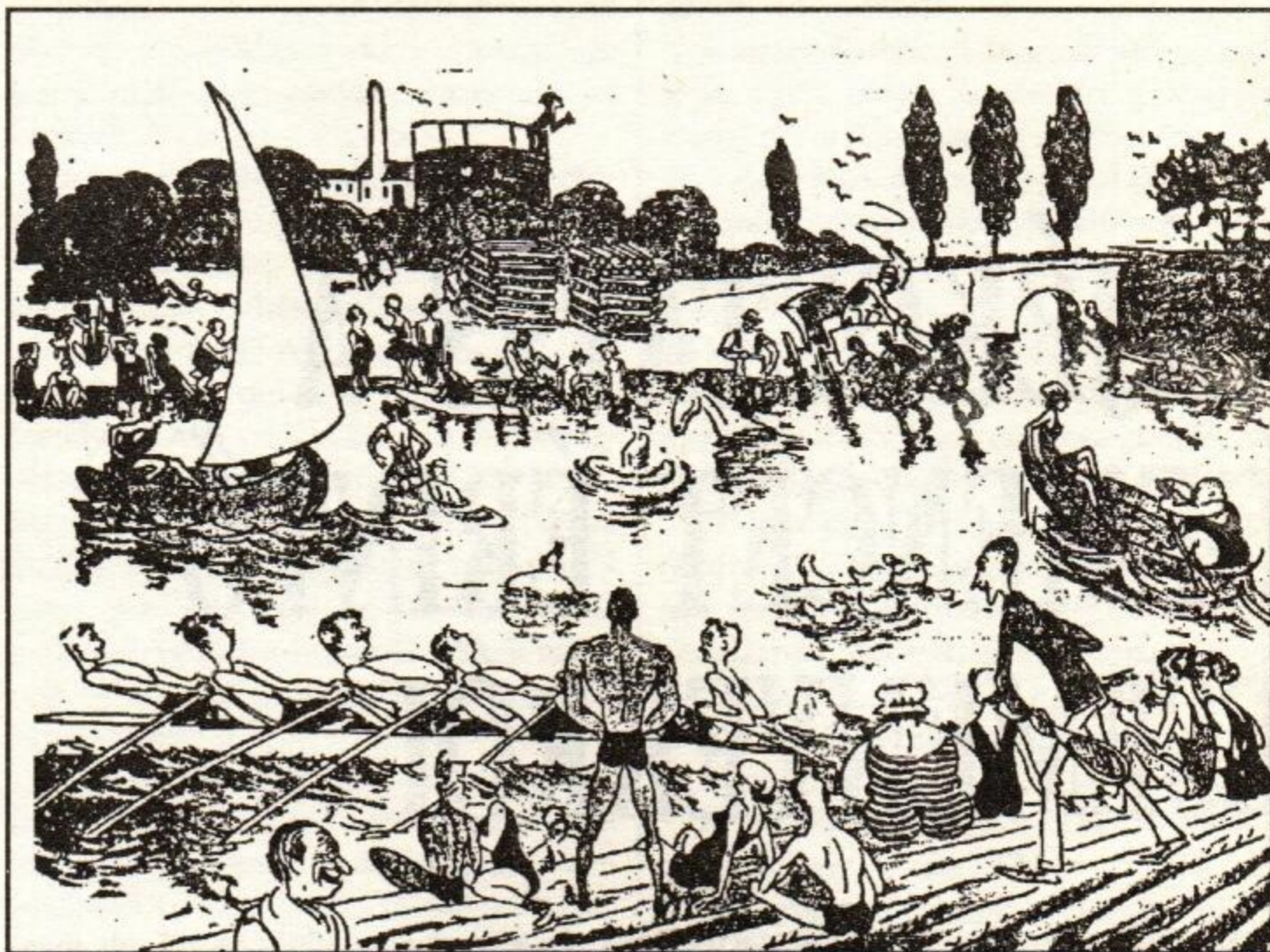
dául a "Tritsch-Tratsch" — a "Bajaer Handels und Gewerbe-Zeitung" melléklapja (1857-1859), a "Quaterka" — a bajai jogász ifjak hivatalos alkalmi satirikus lapja (1897-1898), a "Daily Mayli" — a "Baja-Bácska" című napilap humoros melléklete (1937), a "Déli Bajánságok" — a "Bajai Hírlap" szerkesztőinek és tudósítóinak összeállításában (1981, 1982, 1983), a "Malacságok" — A Bácskás híradója (pl.: 1985, 1986), stb.

A különféle báli lapok: a "Katalin-Bál" (1929), a "Sugó vicclap" — az adóhátralékosok és egyéb sóherek hivatalos alkalmi lapja, a "Független Magyarország" című bajai napilap farsangi, pünkösdi és húsvéti mellékleteként (1933), a "Karnevál Filmharmónia" — egy félhi-

példáját említjük meg.

A vízügyi főiskolások 1968. évi golyabáli rendezvényükre készítették és rakták ki a bálterem falára a Leonardo: Utolsó vacsora című műve után készült karikatúrát. Ezen a legnépszerűbb tanárok torzrajzait rajzolták meg a másodévesek, Peller Pál vezetésével.

Még régebben — 1948, 1949-ben — a Mórincz Zsigmond Kollégiumban tartott álarcos jelmezbálok voltak az akkori idők mulatságainak legjelentősebbjei. Egyik ilyen bálon a táncterem egyik falát majdnem teljesen beborította egy nagyméretű karikatúra. Ezt a humoros művet B. Mikli Ferenc festőművész ötlete alapján a művész és tanítványai rajzolták, akik akkor kollégisták és egyben a helyi képzőművé-

Karikatúra a bajai strandéletéről a "Kacsá"-ban. A rajz jobb alsó sarkában a szerző: Dezsó Alajos.

Az 1., 2., 3., 7. oldalon közölt karikatúrák is Dezsó Aladár munkái.

vatalos farsangi értesítő (1933), vagy az újabb időkből a "Vöröskeresztes Báli Újság" (pl. 1963-ban), a "Buzgár" — a vízügyi főiskolások házi sokszorosítású báli lapja (pl. 1968-1980 között), stb.

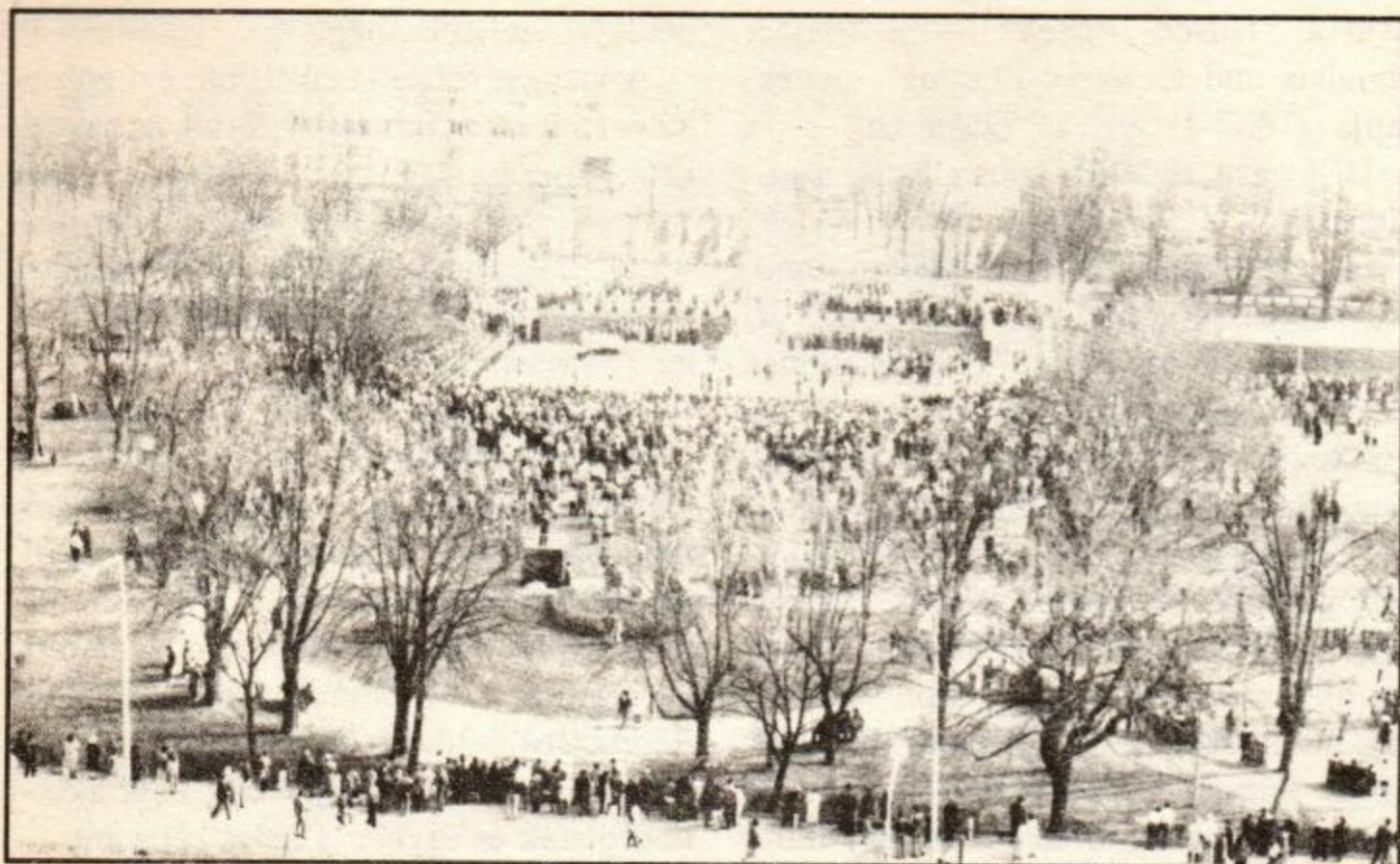
Valóban csak ízelítőt adhattunk azon lapjainkról, amelyek mindegyike a mulattatást tűzte ki zászlajára, és ehhez hatósági engedélyt illetékesektől, de leginkább a bukfacező vagy kancsalító műzsától kért. Igaz, egyes régi viccek, humoreszkek, satírák, krockok, stb. többsége mai olvasóinak nem jelentenek többet kuriozitásnál, de érdekességük, furcsaságuk, különlegességük tükröz egy kort.

A humoros, satirikus lapok megjelenésének hiánya idején — de megjelenésükkel párhuzamosan is — nagy szerepe maradt a karikatúrának Baján. Csak két

szeti szabadiskola növendékei voltak, ma valamennyien művészek. Az erről készített kicsinyített fotót alant bemutatjuk. Kegyetlen szeretettel rajzolták meg az akkor közismert kollégiumi személyiségeket, amelyek között a hegedülő alak:

Bánáti Tibor

Március 15-e a barátok tornyából Fotó: Gyulavári

TÁJÉKOZTATÁS A GEMENCET ÉRINTŐ ESEMÉNYEKRŐL

Az 1990. november 23-án megtartott fórum emlékeztető formában küldött közös állásfoglalását valamennyi résztvevő szervezet elfogadta. Az érdekegyeztető és koordinációs bizottságba a szervezetek delegálták — az állásfoglalásnak megfelelően — munkatársaikat. A bizottság alakuló ülését 1991. március 26-án tartja a Polgármesteri Hivatal tanácstermében. Az alakuló ülés meghívója mellékleteként az alábbi munkaterv-javaslatot küldtük ki vitaanyagként a résztvevőknek:

A gemenci és a gemencihez hasonló hullámtéri erdők védelmének kérdése egyre inkább a szakmai és társadalmi érdeklődés középpontjába kezd kerülni, hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt. Ennek bizonyítására a közelmúlt néhány eseményét említeném. 1991. február 28-án Szekszárdon a Magyar Hidrológiai Társaság Területi Szervezete "Tolna megyei holtágak rehabilitációja" címmel előadóülést tartott, jelentős szakmai

és társadalmi érdeklődés nyilvánult meg a rendezvényt kapcsolatosan.

1991. március 6-án Budapesten a "Hullámterek vízgazdálkodási és ökológiai minősítése" címmel vitaülés került megszervezésre az Erdészeti és Faipari Egyetem Erdőmérnöki Kara, a Közép-Dunavölgyi Vízügyi Igazgatóság, a Budapesti Természetvédelmi Igazgatóság és az MHT Pest megyei szervezete közös rendezésével.

A Delfti Műszaki Egyetem Folyóvölgyek Igazgatásának Összehasonlító Vizsgálati Központja (Hollandia) és a Budapesti Műszaki Egyetem Vízgazdálkodási és Vízépítési Intézete Rajna-Duna Projektet indított. A Projekt célja az, hogy összehasonlítsák: a Rajna- és a Dunavölgy országaiban hogyan oldják meg a vízgazdálkodás és az ezzel összefüggő környezet- és területgazdálkodás problémáit.

Petry József

ERŐLTETETT MENET

A kábel TV bizalmat kér

Lapunk az elmúlt év nyarán közölt cikket a kábel TV beruházási terveiről.

— Milyen ütemben, milyen programterv alapján haladnak a bekötési munkálatok? — kérdeztem Kiss Lászlót, a TELECOMPLEX Kábel TV Egyesülés ügyvezető igazgatóját.

— Eddig mintegy 3.400 lakást kötöttünk be. A város lakótelepeit teljes egészében bekábeleztük. Ez évi építési programunk elkészült, a fővonalakat tovább bővítjük. Saját kivitelezésben a Béke tértől délre eső Homokváros, Szállásváros egy része kerül bekötésre a Kálvária utcával bezárólag (500 lakás, a jelenlegi nyilvántartások alapján). Több jelentkezőre lenne szükség a gazdaságosság biztosítása miatt. Ezzel párhuzamosan elkezdjük a fejállomás és Bajaszentistván között a törzsvonal kiépítését (Dózsa György út), a Csík utcáig bezárólag. Itt a jelenlegi lakásszám kb. 700, ezért még legalább 200 jelentkezőt várunk e területről. A tözskábel már rendelkezésre áll.

A harmadik fázis munkáit külső kivitelező végzi Katonavárosban és Kiscsávolyban. Az előzetes számítások szerint minimum 700 lakás jelentkezésére lenne szükség, jelenleg 400 igénylőt tartunk nyilván. E területen az első ütemben a fejállomás és a Somogyi Béla utca kerül összekötésre. A második ütemben a Somogyi Béla utca és a Varga István út a leágazásaikkal következnek, míg a harmadik ütemben a Varga István úttól a Szegedi út új családi házas környékének bekötése valósul meg.

— Biztosított-e a beruházás folytatásának pénzügyi feltétele?

— Kizárólag a lakossági befizetésekre vagyunk utalva, ezek függvénye a bekötések száma. Hitelt nem tudunk felvenni, mivel a kamatok igen magasak. Az anyagi

kondíciók növelése érdekében sikeres tárgyalásokat folytattunk a Bajaszentistváni Takarékszövetkezettel. A megállapodás értelmében a cég a város egész területére hajlandó kölcsönt folyósítani, kizárólag kábel TV építésre, 6-12 hónap részletfizetéssel. Családi házi hitel esetén (15 ezer Ft költség) a kamat összege kb. 1.700-1.800 Ft. E hitel feltétele az, hogy szerződés köttessék a kábel TV-vel. Ennek bemutatásával adják ki a hitellevelet. A felvett hiteltömeg zárolt számlára kerül, mely kizárólag a befizető igénylő lakásához használható fel. Bizom abban, hogy sokan fognak élni e kedvező lehetőséggel.

— *Aki még nem döntött a kábel TV és a parabola antenna vásárlása között, azt milyen érvekkel tudnád meggyőzni szolgáltatásokat előnyeiről?*

— A kábel TV esetében csak egy alkalommal kell beruházási hozzájárulást fizetni, mely töredéke a parabola árának. Nem kell antenna, a rendszer fenntartása a mi költségünkre történik. Több műholdról adjuk programjainkat, helyi műsort sugárzunk, friss információkat közlünk. A kiépített kábelrendszer alkalmas helyi hírközlésre (számítógépek összekapcsolása, riasztórendszerek kiépítése, stb).

— *Milyen a heti műsorrend?*

— A célunk kettős: egyrészt közszolgálati tevékenységet kívánunk folytatni a közélet, a helyi nyilvánosság területén, másrészt — nem titkolt gazdasági céllal — kereskedelmi adásokat szeretnénk sugározni. Heti négy adásnappal dolgozunk. Hétfőn helyi hírt adunk, majd stúdiobeszélgetéseket, szerdán játékfilmet, csütörtökön krónikát, pénteken komplex filmprogramot sugárzunk. A műsorokat másnap délelőtt megismételjük. Rendkívüli adásban a BSK kosárlabda mérkőzéseit is közvetítjük. E műsorrend öszig változatlan marad.

— *A helyi önkormányzat miben nyújthat támogatást a beruházáshoz?*

— Jelentős segítséget jelentene a kábel TV közművé nyilvánítása, melyre több példa van már az országban. A befektetett hozzájárulási összegek ez esetben mindenki számára leírhatóak lennének az adóból.

Nemes Gábor

Szándékaink szerint a kábel TV-vel kapcsolatos eseményekre a továbbiakban is odafigyelünk, és tájékoztatjuk olvasóinkat erről a sokakat érintő ügyről.

(szerkesztőség)

SZINTÉZIS TÁRSASÁG

Koncertajánlat

A budapesti SZINTÉZIS TÁRSASÁG Baján trióként fog fellépni április 16-án 19 órakor a kis szerbtemplomban (Battyány u). A zenekar a jazz azon válfaját műveli, amelyben az előre megkomponált részek a rögtönzéshez képest a megszkottnál nagyobb terepet kapnak. Az együttes zeneszerzője a billentyűs hangszeren játszó Geróts Zoltán, aki egyben az együttes vezetője is. A SZINTÉZIS különleges hangszere a jazz műfajában ritkaságszámba menő gordonka, amelyet Fáy Krisztina szólaltat meg. A koncerteken egy speciális, egész Európában egyedülálló, csak az ő számára készített csellót használ, amelynek az építése is különleges: ugyanis állva is lehet rajta játszani. Az ütőhangszereken játszó D. Horváth István egyaránt otthonosan mozog mind a megírt, mind pedig az improvizatív zene területén.

A SZINTÉZIS jazz programja mellett műsorra tűzi régi mesterek klasszikus műveinek eredeti és átírt változatait is.

S.A.

A Bajai Tudományos Társaság

pályázatot hirdet,

s olyan pályaműveket vár, melyek önálló kutatáson (egyéni vagy kollektív) alapuló eredményeket tartalmaznak, más pályázaton nem szerepeltek, és nyomtatásban nem jelentek meg.

A pályamű maximális terjedelme 3 szerzői ív, és két példányban — lehetőleg bekötve vagy fűzve — 1991. augusztus 31-éig kell elküldeni a Társaság elnökének, Richnovszky Andornak (6500 Baja, Szegedi út 2.). A pályázat jelíges.

A beérkezett pályaműveket a Társaság külső szakértők bevonásával bírálja el.

A pályaművek díjazása:

I. díj: 12.000 Ft
II. díj: 10.000 Ft
III. díj: 8.000 Ft

A három legjobb s díjazott tanulmány mellett a Társaság jutalomban részesítheti az arra érdemes munkákat, de fenntartja a jogot a díjak visszatartására is.

Bajai Tudományos Társaság

EZ IS TÖRTÉNELEM

A jóérzésű magyar lakosság körében mélyes fájdalom váltott ki az a hír, hogy fogságba ejtett sorkatonákat, itthonról elhurcolt leventéket a szovjet bíróságok hosszú börtönbüntetésre ítélték, és büntetőtáborokban, bányák mélyén dolgoztattak.

Közülük sokan sohasem tértek vissza Magyarországra szeretteik közé, mert az embertelen körülmények, az éhezés, a járványos betegségek a halál markába taszították őket.

Bajaiak is szerepelnek a Szovjetunió katonai törvénytöréseitől elítéltek névsorában.

Az elítélt neve	letartóztatás ideje	életkora	ítéletük éveiben	hazatérésük ideje
Gilián István	1944. november	24 év	15	1955. november
Müller András	1944. december	19 év	15	1953. november
Schadt Ferenc	1945. március	19 év	10	1953. november
Németh Emil	1945. április	21 év	15	1953. november
Dujmov Szaniszló	1945. április	21 év	10	1953. november
Fiedler Antal	1945. április	17 év	10	1953. november
Hegedűs János	1945. április	17 év	10	1953. november
Jávör József	1950. augusztus	32 év	25	1956. június
Szoboda Ferenc	1945. április	17 év	10	1953. december
Budánovics Lajos	1945. április	19 év	15	1953. december
Cseke László	1945. április	17 év	10	1953. november
Borsodi József	1945. április	18 év	15	1953. november

dr. Vágvolgyi Ferenc

BAJAI ARCKÉPCSARNOK

Dezső Alajos

(1888-1964)

Az 1864-ben Baján született Deutsch M. Mátyás, Baja régi, jóhírű kávéházának, vendéglőjének és szállodájának, a Nemzeti Szállodának tulajdonosa, valamint a szekszárdi születésű Hirsch Matild házasságából származott *Dezső Alajos*, a világhírré emelkedett karikatúrarajzoló művész. Nevét 1908-ban magyarosította.

1888. szeptember 30-án született Baján, szülei Batthyány utca 6. szám alatti házában, amely akkor még összekapcsolt épület volt a szállodával. Már iskolás kora előtt rajzolgatott, elemistaként megcsodás rajzokkal lepte meg szüleit. Az 1898/1899. tanévben kezdte meg az első osztályt a Ciszterci Rend Bajai Főgimnáziumban. Rajztanára *Gáspár János* volt, aki többi tanártársával együtt tapasztalhatta, milyen kitűnő karikatúrákat tud rajzolni őstehetségű diákgyerekük. Természetesen tanáraitól is. Ezért, és nem

utolsósorban gyenge tanulmányi eredményei miatt nem szerették, ki is akarták csapni az iskolából. Hatodikos gimnazista korában csinált egy politikai rajzot. Az volt a címe: *Hannibal ante portas* (Hannibal a kapuk előtt). Arról szólt, hogy Kossuth Lajos halála után Kossuth Ferenc visszatért Magyarországra és megjelent a bécsi udvarnál. Beküldte a *Borszem Jankó* szerkesztőjének, aki nemcsak elfogadta, hanem a népszerű élclap címlapján közölte is a rajzot. Egyúttal nagy jövőt jósolva gratulált az ifjúnak, ami felfokozta rajzolási kedvét és tovább csökkentette a tanulását. Harmadikos korában osztályt ismételt, és amikor hatodikosként ismét erre kötelezték, szülei Pestre küldték. Ott a Markó utcai gimnáziumban tanult.

Budapesten az Akácfa utca 24. számú ház első emeletén lakott és a gimnázium befejezése után beiratkozott a Képzőművészeti Főiskola általános előkészítő tanfolyamára, ahol *Balló Ede*, *Ferenczy Károly*, *Zempléni Tivadar* festőművészek és *Radnai Béla* szobrászművész tanították. Szülei nem hitték, hogy híres rajzoló lehet belőle, azt akarták, vegye át a bajai szállodakomplexum vezetését, de ebből nem lett semmi. Megengedhették azonban, hogy az úrfi kedvére éljen és világot lásson.

Párizsban beiratkozott egy festőiskolába, majd Berlinben is tanult. 1909-től leginkább külföldön lakott. Erről az időszakról keveset tudunk, életútját sem lehet ezért időrendi sorrendben megírni. Az első világháború hazaszólitotta, katonai szolgálatot kellett teljesítenie. A háború befejezése után — mivel apja már 1912-ben meghalt — a szerb megszállás alatt hosszabb ideig édesanyjánál, Baján tartózkodott, majd végleg külföldre ment. Nagyrészt Angliában, Franciaországban és Svájcban élt, de járt Amerikában is.

Első jelentősebb szárnypróbálgatásait fiatal korában Baján, a helyi "Piff! Puff! Puff!", majd a "Kacska" című humoros, satirikus lapoknál kezdte. A magyar élclapoknál helyezte el rajzait. 1911-ben a Nemzeti Szalon grafikai kiállításán szerepelt *Hermann Lipóttal* és *Tuszkay Mártonnal*. Ugyancsak itt 1913-ban az őszi tárlaton. Az utóbbiról a legelőkelőbb fővárosi lapok (*Világ*, *Pester Lloyd*, *Pesti Hírlap* és *Budapesti Hírlap*) műkritiku-

sai nagy elismeréssel írtak. Pásztor Mihály: A mi városunk című könyvét is illusztrálta *Relle Pállal*. Főképp írókról és művészekről készült karikatúráival már a háború előtt feltűnést keltett.

Külföldön leginkább Párizsban, Londonban lakott. Ebből a két városból csak akkor mozdult ki, ha valahol másutt nemzetközi konferenciát tartottak. Összekötötte életét a konferenciák politizáló világával, a nemzetközi konferenciák utazó rajzolója lett. Versailles, Trianon, Sevres, Rapallo, Genova, Róma, Stresa, Genf, Zürich, Hága, Belgrád, stb. konferenciáin rajzolta a politikusokat. A Nemzetek Szövetsége (közhasználatú elnevezéssel Népszövetség) tárgyalásainak szereplőiről készített karikatúrákat. Miután nevét nem tudták jól kiejteni, többnyire *Derso* név alatt tette közzé karikatúráit és írta cikkeiket, hiszen a rajzolásán kívül — amely ugyan újságírói tevékenység — hírlapírással is foglalkozott.

1922-ben a lausannei konferencián megismerkedett és barátságot kötött *Kelen Imre* győri születésű grafikussal, akivel sokáig elválaszthatatlanok lettek. Kelennel együtt dolgoztak a Népszövetség működésének virágzása idején. Évenként albumot adtak ki közösen készített karikatúráikból. Ezeket a fejeket jórészt *Dezső*, az alakokat és a háttérrel *Kelen* rajzolta. Az albumok megjelenése nagy esemény volt, hiszen akkori ismert és világhírű emberek karikatúrái kerültek bele. Ilyen volt például a *Derso and Kelen: Au banquet des Nations (Geneve, 1937)* című albumuk. Egyáltalán nem hízelgő gúnyrajzaik ellenére a konferenciák vezetői és résztvevői között nagy népszerűségnek örvendtek. Genfi "tanyájuk" a "Bavaria Kávéház" volt. *Dezső* elegáns, törekeny alakja megszokott jelenséggé vált nemcsak Genfben, hanem minden jelentősebb konferencián Európában. A békekonferenciák és népszövetségi tárgyalások akkori politikusairól készített karikatúrái elismertté, világhíressé tették nevét. Erről így vallott egy londoni lap szerkesztőjének 1930-ban írt levelében: "Én mindenesetre örülök, hogy az európai népek oly gyakran cserélgetik kormányaikat, más-különben a foglalkozásom nagyon egyhangú lenne." Ugyanebben a levélben — leleplezve magát, hogyan csinálja rajzait — azt írta az *Illustrated London News* előkelő képeslapban is megjelenő cikkében, hogy egyszer egy politikus azt mondta neki: "Ön igazán boldog ember, Ön minden konferencián jelen van, és nincs felelőssége." "Mindenkinek megvan a felelőssége a világon — válaszolta — nekem is: Például én itt 3 órája várako-

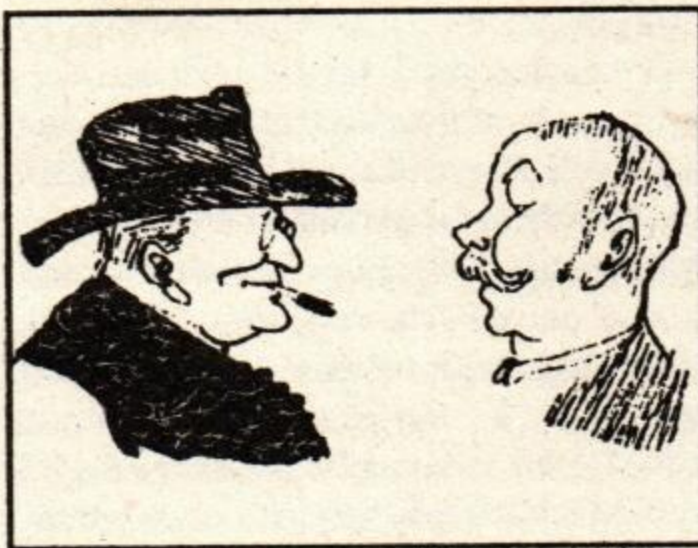
zom Önre, mivel emlékezetből készítvén rajzaimat, nem voltam biztos abban, vajon orrának jobb vagy balfelén van-e a görbülete, és most itt vagyok, hogy ellenőrizzem emlékezetemet és rajzaimat. Ha a politikusok is ilyen lelkiismeretesen intéznék az országok ügyeit, amely alapossággal és komolyan tanulmányozom és az Ön orrát, akkor nem változnának minden konferenciánál. Különben igaza van: én csakugyan elégedett vagyok."

1934-ben Dezső és Kelen, a már világhírű karikatúrarajzolók Genfben, majd Londonban "A konferenciák aranykora" címmel gyűjteményes kiállítást rendeztek. Londonban ezt Sir John Simon, az akkori angol külügyminiszter nyitotta meg, ezzel is a legelső sorába emelve a "Derso and Kelen" szignatura alatt ismert magyar rajzolóművészeket. Dezső a legnagyobb francia, angol és amerikai világlapok számára rajzolt. Többször külön Derso-albumot is kiadtak képes folyóiratok, kizárólag az ő karikatúráival. Rajzait jól, néha fejedelmi módon is fizették. Egyik nagyobb munkájáért, a Young-albumért, ötezer dollár honoráriumot kapott. Kísérletezett filmezéssel is, filmet készített a népszövetségi tanácskozásokról.

1938-ban Kelen Imrével együtt emigráltak és New Yorkban telepedtek le. Itt is rajzoltak, publikáltak. Ki is adtak egy sorozatot 1945-ben a san franciscói konferenciáról, majd az ENSZ megalakulásáról. Kelennel való együttműködése 1950-ben befejeződött. Sokat utazott

még, de mindinkább visszavonultan élt szállodai szobájában, elidegenedve a világtól. Megélte még, hogy művésztársa, Kelen, megírta a Népszövetség történetét, közös művészeti tevékenységükkel, majd 1964-ben, december 22-én meghalt New Yorkban, az Albert Hotelben, 76 éves korában.

Haláláról a The New York Times másnap tudósított, méltatva művészetét és ismertette életrajzát.

Magyarász (szerkesztőség) Dr. Móder

Dezső Alajos világnagyságokat rajzolt és műfajában világnagyság lett, de szülővárosával a kontaktust mindhaláláig megtartotta. Három-ötévenként rokonlátogatásra hazajárt anyjához, hűgához és a Nemzeti Szállodát vezető sógorához, Takács Vilmoshoz. 1931-ben dr. Vojnics Ferenc polgármesternek is beszámolt külföldi tevékenységéről. Levezett régi ismerősökkel, barátokkal. Levező partnere volt például Fazekas István, Somogyi Elemér, Szaulich Antal.

Csendes, halk szavú, nőtlen és bohém ember volt, aki szerette az éjszakákat, és éjszakázást, sokat élt és dolgozott, világpolgár volt. Szavak helyett inkább a ceruza fegyverével fejezte ki magát. Balkezes volt, de rendkívül ritka képességgel. Ihletesebb perceiben mindkét kezével képes volt rajzolni. Egyszerre tudta őket használni, ilyenkor minden keze ügyébe kerülő papírt telerajzolt. Már fiatalkori karikatúrái is eltértek a megszokott stílusoktól, szellemben, mentalitásban, megoldásban mást hoztak. Külföldön önmagának világhírnevet, a magyaroknak és a bajaiaknak tisztességet szerzett. Karikaturistaként felmerészkedett a Parnasszusra, ahol a műfaj képviselői hivatlan vendégek voltak.

A Magyarok Világszövetsége kezdeményezésére megrendezték 1977-ben mintegy 80, külföldön élt vagy élő, magyar származású képzőművész tárlatát a Műcsarnokban. Ezen Kelen Imrével együtt rajzolt — hajdani politikusok arc-másait megörökítő — karikatúra-kartonnokkal szerepelt. A Nemzeti Galéria két nagyméretű könyomatát őrzi. Néhány korai karikatúrája megtalálható a Türr István Múzeum grafikai gyűjteményében, valamint bajai illetve bajai származású műgyűjtőknél.

(D. A. önmagáról készített karikatúrája megjelent a "Pesti Napló" 1913. március 23-iki számában.)

Bánáti Tibor

PR

PROVIDENCIA
OSZTRÁK-MAGYAR BIZTOSÍTÓ RT.

BAJÁN

Dél-Bács-Kiskun megyére
kiterjedő működési területtel
megnyitotta kirendeltségét
Baja, Árpád tér 3. (II. em.) szám alatt,
ügyfeleink rendelkezésére állunk
a legkülönbébb
biztosítási formákkal.

Ügyélfogadás:
naponta 7.30-tól 16 óráig,
pénteken 15 óráig.
Telefon: 79/23-344.

BAJÁN

PR

PROVIDENCIA
OSZTRÁK-MAGYAR BIZTOSÍTÓ RT.

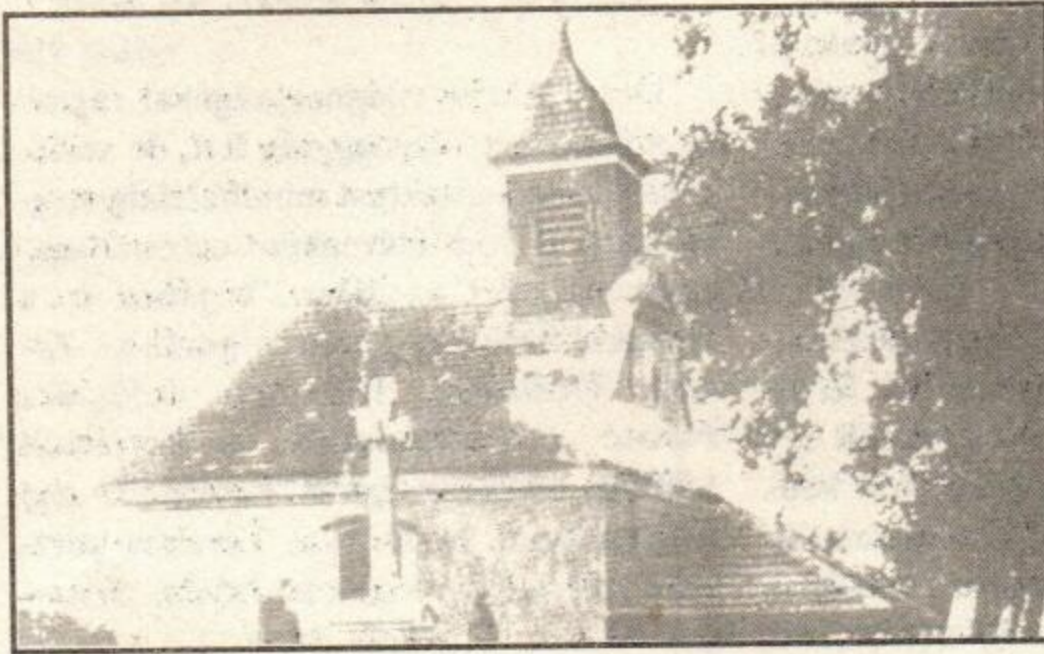
Baja régi épületei

Máriakönyve, vagy ahogy a közelmúltig népszerűbb nevén ismerték: Vodica. A várostól délre, mintegy egyórai "gyalogjárásra", a monostori-nagybaracscai úton található a "Csodatévő vodicai Mária" birodalma. Meghitt környezetben, erdős fás, lankás domboldalon fekszik az egész objektum. Hálaadásból emelt romantikus kis kápolnája 1811-ben épült, de 1930-ban, majd 1936-ban átépítették (bővítették). A 70-es években az oltár Mária szobrát (Lourdi vagy Barlangos Mária) a kápolna baloldalára helyezték. Előtte a hívők részére betonból készült padosor-pár. A padosor mögött (a kutak felé) az ortodox egyház hatalmas kökeresztje (rajta a bádóg ikon sajnos már tönkrement). E keresztet — Ehmann Imre szabadkai plébános szerint — a múlt század elején az ókatolikusok (akiknek Budapesten és Szegeden van esperességük és anyakönyvezésük) állították, s régebbi, mint a kis kápolna. A kápolna jobboldalán ugyancsak található egy Mária szobor, valamint a gyóntatószékek zárt barakképülete. A kápolnától délre — egy kis völgyben — a domboldalról "buzog" a két szent kút forrása. A kápolnához közelebb eső kút az ortodox szerbeké, a távolabbi, amelyhez egy kis medence is tartozik a beteg tagok "megmártogatására", a katolikus magyar, német és bunyevác ajkú híveké. Bénaságból, sántaságból való gyógyulás esetén a mankókat a kápolna szentélyében helyezték el. (E sorok írója az 1950-es években még látta!) A kápolna tornyában a karját kitaró Krisztus szobra. A műút túlsó oldalán, háttal dél felé egy hatalmas, fedett szabadtéri oltár áll, melyhez a stációk oszlopai vezetnek fel.

A városunk történetével foglalkozó régi leírások is már úgy emlegetik, hogy e hely "emberemlékezet óta búcsújáró

hely", ahová az ájtatos nép főleg Mária ünnepeken szokott járni. A régi bajaiak még emlékeznek, hogy egy-egy község búcsúsai (prosecciói) plébánosuk vezetésével, templomi zászlókkal és a kereszttel a menet élén, öregeket és betegeket vivő lovaskocsikkal a menet végén, szent énekeket énekelve zarándokoltak e szent helyre. A városunkon keresztülvonuló búcsús csoportokat harangzúgás köszöntötte, és fehér karinges pap fogadta a templomajtó(k)ban.

A kegyhelyről a hiteles történelmi források csak annyit tudnak, hogy a két forrás körül a vallásos tisztelet a XVIII. század folyamán alakult ki. Az 1700-as években ugyanis egy gazdatiszt lovaskocsija e helyen felborult, de családjának semmi baja nem történt. A meghatódott gazdatiszt a források mellé építette (1811) a kis kápolnát, s abban a "Segítő Szűz Mária" képét helyezte el. A zarán-

dokok nagy számára és az imameghallgatásokra való tekintettel, a kalocsai egyházmegyei hatóság kérésének engedve, VI. Pius pápa 1817-ben kegyhelynek nyilvánította, és a zarándokok részére búcsúkat engedélyezett. A katolikus hívek a hely búcsúját szeptember 8-án (Kisboldogasszony napja) tartják. Az objektum őre és fenntartója a ferencrendiek ("barátok") bajai zárdája (utolsó gvardiánjuk Honor atya) volt, jelenleg pedig a "Szent Antal" plébániahivatal (Jávor Ferenc főesperes).

E hely a környékbeli (hercegszántói, mohácsi, bajai, valamint több Tolna- és Baranya megyei község) ortodox hitű szerbségének is búcsújáró helye. A szerbpravoszláv sematizmus szerint (Gálity V. Ljubinkó volt hercegszántói gör.kel.szerb alesperes közlése e sorok írójának) a mohácsi vész (1526) után hazatérő török hadak az ágostonrendiek bátmonostori kolostorát is feldúlták. A romokat felépítve itt rác szerzetesek telepedtek meg. (A "Szent Bazil"-ról elnevezett bazilita kalugyerek.) A Buda meg-

vétele után (1541. szeptember) a Pest-Újvidék-Belgrád széles földúton (régi hadiút) hazatérő török csapatok dunai oldalon haladó utóvédje ismét rajtaütött a kolostoron. A váratlanul érkező törökök a miséző szerzetest az oltár előtt felkoncolták, hét-nyolc szerzetes pedig egy — nádasok között lévő — rejtett úton Baja felé menekült. Az üldöző török csapat a mai Vodicanál érte utol őket, s a védteleneket lemészárolta. Távozásuk után holttesteiket az előmerészkedő szerb ortodox hívők temették el, ott helyben. A szerbpravoszláv egyház a hely búcsúját augusztus hónapban, Krisztus Urunk színeváltozása (Preobraszenije) vasárnapján tartja. Valamikor a búcsúra az ortodox hívők ugyanúgy vonultak e szent helyre, (hodoszniczsko meszto), pópáik vezetésével, templomi zászlókkal, stb., mint a katolikus hívők. A szerb kút előtt felállított szabadtéri oltárnál tartották délelőtt a

szentmisét (erkvenoszluzsbas, liturgia), délután pedig a litániát (vecsernya) és a szőlőszentelést (grozsgyoblagoszla-venye). Egész nap tartott a messze földön híres almás "leányvásárunk", melyről lapunk egy előző számában már írtunk.

(A "Csodatévő Mária" képről és a

hozza kapcsolódó két — itt nem közölt — legendaváltozatról olvasóink a Bajai Honpolgár márciusi számában olvashattak.)

És végül egy — a búcsúsokkal kapcsolatos — vidám adoma az 1930-as évekből. Egy messzi távoli faluból érkező csoportnak a falu "jóhangú Julis nénije" volt az előéneke. Hogy torka az éneklésben a hosszú úton ki ne száradjon, egy kis üveg pálinkát tett a köténye zsebébe, s azt időnkint meg-meghúzogatta. Egyszer rosszul tette vissza a köténye zsebébe, ferdén lógott kifelé az üveg. A mellette haladó asszony, ezt meglátva, megrántotta a vállát: "kifolyik", súgta oda rémülten. Mire Julis néni — egy percre sem esve ki előénekesi szerepéből. — fennhangon énekelve, mintha az is a litániában szerepelne, rávágra: "Nem folyik ki, be van dugva, Mária segíts!" Erre a nép kórusban: "Nem folyik ki, be van dugva, Mária segíts!" És mentek tovább, észre sem véve a profán "betoldást".

“Horthy István repülőfőhadnagy a zuhanás előtt kilőtte jelzőrakétáit...”

EGY BAJAI REPÜLŐTISZT EMLÉKEI A KORMÁNYZÓHELYETTES LÉGIKATASZTRÓFÁJÁRÓL

II.

A Vereckére visszatérő két zászlós utólag döbben rá: újjászülettek. A fogságbaesés csak a kisebb veszély volt; a vizsgálat kiderítette, hogy a 17 találat egyike a gép benzintartályát lyukasztotta át. Ha ez nyomjelző, foszforos lövedék, a SÓLYOM égő fáklyaként húz ívet az ónos égboltra, és a két Ikarusz élve aligha menekülhet.

Wagner Károlyt Magyarországra vezénylik, és 1942. június 7-én, a kecskeméti repülőtérről a 3/2. közelfelderítő repülőszázad a hadszintér irányába startol. Kolomea, Kiev, Kurszk útvonalon repülnek első állomáshelyükre. Az érett orosz tavasz üde pompája fogadja őket. Enyhe napfény simogatja az erdő zsenge lombját, a fák között virágszőnyeg borítja az őszi avart, és kellemesen hűvös levegő lobogtatja sátorszállásuk ponyvát. A gépeket a személyzet a fák közé húzva rejti el az ellenséges felderítés elől. A távoli ágyúmorajlás jelzi csupán: a békés idill csak megtévesztő látszat.

Itt kezdi írni Wagner zászlós feljegyzéseit, melyek Horthy István tragédiájának más forrásokból ismeretlen részleteit rögzítik. A pilóta és gépének parancsnoka, Baranyi Elek százados, a katasztrófa után tartott hadbíróági tárgyalás koronatanúi voltak. A szigorú vizsgálat azonban — érthetetlen módon — nem fordított figyelmet vallomásuk kulcsfontosságú részeire. A tragédia rejtélye tulajdonképpen ma is megoldatlan. Mivel az eseményről igen kevés hiteles adat van, *Carl Andor Wagner* úr naplója forrásértékű munka. A tragédiára vonatkozó részletek tisztázása céljából 1990-ben megkereste őt Edelsheim — Gyulai Ilona — grófnő (Horthy Istvánné), továbbá a Hadtörténe-

ti Intézet is. Lapunk számára adott beszámolójában előadja: *“Soraimat a birtokban lévő Hadinaplómra támaszkodva írom, mely ott született a nagy orosz síkságon, erdőkben és éjszakákban...”*

Az események keretbeillesztéséhez a következőket kell tudnunk. 1942. nyarán a 2. magyar hadsereg nehéz támadó hadműveleteket vív a Don-kanyarban. Anélkül, hogy történelmi értékelésbe bocsátkoznánk, tisztán katonai szempontból tekintve is kudarcra ítélt vállalkozás volt ennek a szerencsétlen hadseregnek a bevetése. A korszerűtlen fegyverzetű 9.

Néhány nappal a végzetes felszállás előtt.
Jobbról Wagner zászlós,
mellette Baranyi százados

könnyűhadosztály nem kapott megfelelő nehézfegyver-támogatást. A bevetett egyetlen magyar páncélos hadosztály az úgynevezett hídfőcsaták során járműveinek 80 %-át veszítette el. A kitűzött had-

műveleti cél a Don jobbpartjának teljes elfoglalása lett volna, de az ismételt támadások Uriv és Korotojak térségében véresen omlottak össze a szívós szovjet védelmen. A Don vonalát birtokba veszi a 2. hadsereg, de három hídfő a Vörös-hadsereg kezén marad, és ez 1943. januárjában iszonyatos következményekkel jár majd. A hadsereg vezetői előre látták a veszélyt, de megfelelő német nehézfegyver-támogatás hiányában a kimerült hadsereggel nem tudták felszámolni a szovjet hídfőállásokat.

A 2. magyar hadsereg egyik legütőképesebb fegyvernemének a légierő bizonyult. Műszakilag körülbelül egy színvonalon állt ellenfelével, a magyar pilóták azonban alaposabb kiképzésben részesültek; repülőtudásuk fölénye érvényesült a légi harcban. A felderítőszázad egyik raját vezető Wagner zászlós 1942. június 24-én száll fel első bevetésére. A hadsereg négy nap múlva, vasárnap hajnalban indítja meg nagy támadását, hogy előretörjön a Donhoz. A felderítőgépek is levegőbe emelkednek, de egyikük már nem tér vissza. Egyelőre még naponta egyszer szállnak fel, általában hajnali háromkor, és felvételeik már a reggeli órákban megmártóznak a laboratóriumok előhívófürdőiben. Néhány hét múlva ezt írja naplójába a rajparancsnok: *“Nikolajevka, 1942. július 31., péntek. Ma áthoztam gépemet ide — a nagy tölgyerdő keleti oldalára. Kissé lejt a kifutópálya oldalra. Furcsa érzés startolni balra lógó géppel. Az erdő másik oldalán vannak a vadászok HÉJA — olasz gyártmányú — gépekkel felszerelve. Velük van — repülőgépvezetői beosztásban — Horthy István főhadnagy, Magyarország kormányzóhelyettese is. Tudomásul vettem, és el is felejtettem.”*

Az utolsó felvonás színhelyén vagyunk. A végső mondatot ne értsük félre. Wagner zászlós további leírásából kiderül, mi az oka a feledékenységnek. A földi harcok elkeseredettsége nőttön-nő, és a parancsnokság már naponta többször is beveti a közelfelderítőket. A gyorsan változó hadihelyzet folyamatos figyelésén túl a harcokba való beavatkozásra, bombázásra is felhasználják a gépeket. A normalist többszörösen meghaladó igénybevetel, az állandó idegfeszültség kimeríti a pilótákat. Már a tölgyes fái sem susognak Tolsztoj-idillbe illően, és éjszakánként szovjet bombatámadások robbanásai törnek darabokra a repülők kábult álmát. A fáradtságtól eltompult emberek fölött elszáll az érzékelés alól kiszabadult idő, és elérkezik a végzetes nap.

folytatása a 10. oldalon

A közelfelderítőket ekkor már vadászok fedezik küldetésük teljesítése közben. A közelfelderítő ugyanis a hadvezetés szeme. Feladata végrehajtásakor a front legtüzetesebben fortyogó bugyrait fényképezi, és ehhez kis magasságban kell repülnie. A berregő spionnal az ellenség igen mérsékelt rokonszenvez, és a könnyen felismerhető felderítőgép számíthat a léghárítás megkülönböztetett figyelmére. Azonnal kiszemelik maguknak a vöröscsillagos vadászok is. Ha ekkor a felderítőgép pilótája nem tud uralkodni idegein és menekülni kezd, elveszett. A sokkal gyorsabb vadász utoléri, és a legkedvezőbb támadási szögből szövi be féltucatnyi gépfegyvere tüzes fonalaival. A felderítő egyetlen esélye az életbenmaradásra az, hogy felveszi a harcot. Fegyverzete valamivel gyengébb a vadásznál, de konstrukciójánál fogva sokkal fordulékonyabb. Ha a vadászpilóta elhibázta az első rácsapást és makacsul ragaszkodik remélt zsákmányához, előfordulhat, hogy a felderítőgép mögékerül, és egy jól elhelyezett sorozattal végérvényesen diszkvalifikálja üldözőjét. Hogy ez nem pusztán elméleti lehetőség, mutatja a 3/2. közelfelderítőszázad győzelmi statisztikája. Négy hónapos frontszolgálatuk alatt egy gépük tűnt el, miközben három ellenséges gépet lőttek le. Ha azonban több vadászgép támad a szerencsétlen közelfelderítőre, míg viaskodik egyik ellenfelével, okvetlenül felülteti célzókeresztjére a másik. Közelfelderítőt vezetni nem életbiztosítás; ezt jól mutatja a 2. légidandár 1941-es veszteséglistája. Az 50 leírt harci gép közül 25 a felderítő; az 50 %-os részesedés messze túllépi a szervezési táblázatból kiolvasható számáranyukat.

A közelfelderítőket a tölgyerdő túloldalán, Ilovskojeban települt magyar vadászgépek biztosították. A szolnoki 1/1-es vadászszázad 11 HÉJA típusú gépének egyikén repült Horthy főhadnagy. A FALCO I. olasz vadászgép licencének megvásárlása alapján készülő gép sárkányát a MÁVAG, motorját a Weiss Manfréd Művek gyártották. Nem volt sikerült vétel; a gép kanyarban — pilótanyelven szólva — könnyen csúszott le, és ez egy harci gépnél különösen nagy hiba. Edelsheim grófnő szerint — aki a tragédia előtt öt nappal találkozott Kiebben férjével — a kormányzóhelyettes elmondta: maga is tapasztalta a gép rosszindulatú viselkedését. Az esemény 4000 méteren történt, így volt kellő magassága a hiba korrigálására.

Augusztus 20-án reggel 5 órakor a felderítőszázad két gépe állt indulásra

készen a nikolajevkai repülőtéren. A vezérgépet Wágner zászlós vezette, mögötte a megfigyelőülésben Baranyi Elek gyalogsági százados foglalt helyet. A közelfelderítő megfigyelője ugyanis általában nem repülő, hanem valamelyik földi fegyvernem kiváló szaktudású, légifelderítésre kiképzett tisztje. A motort a szerelők már

A HÉJA típusú vadászgép

bemelegítették, és a repülők bekapcsolt hevederrel, üléseikben várták az indulási parancsot. Wágner zászlós gépéhez küldönc futott, és a pilótának felkiabálva jelentette: a vadászgépek késnek valamennyit. Ezalatt a tölgyes túloldalán négy vadászgép várja a startjelet. Horthy gépéhez kávét visz tisztiszolgája, gazdája azonban barátságos integetéssel hárítja el a kínálást: majd megissza a kávét, ha a rövid légiútról visszatér. A két géppár nekiiramodik, és másodpercek múlva megjelennek az erdő túloldalán, Nikolajevka felett. Az első felderítő startol, és Wágner zászlós csak három, rohamosan távolodó pontot lát eltűnni a horizonton. Ekkor már az ő HEINKEL-e is levegőben van, és egy nagy balkörrel a közeli domboldal felé repül, hogy gépfegyvereit kipróbálja. Meredeken rácsap a földháttra, és a merev beépítésű fegyverek foszforos morzejelek sorát küldik a zöld gyepe, majd a megfigyelő is kiereszt egy rövid sorozatot. A gép felszökik a magasba, és a pilóta visszapillant, hogy kísérőit megkeresse. A nyár vége féle közeledik, és a nap érzékelhetően hosszabb árnyékokat vet az erdős-dombos vidékre. Baloldalt, a háta mögött kb. 300 méterre és valamivel alacsonyabban repülve, két HÉJÁ-t pillant meg. A vezérgép ekkor balra dönti szárnyát, és éles fordulóba kezd. A zászlós gyakorlott szeme látja; ez a kanyar túldöntött lesz, ebből baj lehet. A balsejtelem szinte azonnal igazolódik: a vadászgép bumfordi orra lebillen, és a gép dugóhúzóba perdülve, közel függőlegesen zuhanni kezd.

A "dugóhúzó" érzékletes szakkifejezés, szemléletesen írja le azt a pályát,

aminek mentén a gazdája irányítása alól elszabadult gép az aerodinamika törvényei szerint pereg. E törvények gyilkos kérlelhetetlenséggel hajtják végre a természet ítéletét a gyarló repülőtudású emberen. A dugóhúzóba kerülés minden repülő lidérces rémképe; ám a gyakorlott pilóta azért képes kihozni gépét a végzetes spirálból. Csakhogy ehhez magasság kell, a HÉJA alatt pedig már kevés volt a menekülést nyújtó híg elemből. A felderítő két utasa légi megfigyelőpontjáról dermedten figyelte a szemük előtt kibontakozó tragédiát. Hallgassuk meg a pilóta fényképszerű pontosságú leírását:

"Megrendülve néztem és számolni kezdtem a perdüléseket, melyek igen jól láthatóak voltak. Egy, kettő, — ekkor éreztem, hogy ebből kivenni ezt a nehéz gépet nem lehet! Három, négy, öt. Egy kicsit túl az ötödik perdülésen — belevágódott a földbe. Azonnal robbanásszerű, több méteres láng csapott fel, sűrű füstoszlop képződött, emelkedve a gyenge szélben és a fény jól látható a még árnyékos erdőháttérben."

A dráma hallatlan gyorsasággal, becsülésük szerint 6-8 másodperc alatt pergett le. "Fényképezze, fényképezze, százados úr!" — kiált hátra a megfigyelőnek a döbbenetből gyorsabban felocsúdó pilóta, és éles balfordulóval viszi földközébe gépét. 15-20 méteres magasságban elszáll a lángoló roncs mellett, majd két-háromszor körülrepüli a HÉJA maradványait. Leszállóhelyet keres, hogy szerencsétlenül járt bajtársa segítségére siethessen. A füstölgő gépmaradvány siralmas állapota azonban kétségtelenné teszi: a pilóta nem maradhatott életben. A zászlós visszafordul a közeli repülőtérré, és a landolásnál derül ki: veszélyes lett volna engednie a bajtársiasság elemi erejű készítésének. A HE-46-os farokcsúszója leszakadt a földetérésnél. Az üzemanyaggal feltöltött, nehéz gép ugyanis még bombaterhet is vitt a bevetésre. Igaz, a hasas acélhengerek rögzített gyújtószeeggel, élesítetlenül lapultak a rekeszben, de az égő vadászgép melletti leszállás vad bukducsolása felébreszthette volna bennük a kényszerképzetet: érkezett kötelességteljesítésük pillanata.

A két repülőnek ekkor még sejtelmé sincs arról, ki járt szerencsétlenül. A kormányzóhelyettes repülési időpontjait ugyanis — biztonsági szempontok miatt — titokban tartották. Mikor kiderült, hogy Horthy István zuhant le, eszükbe jut a szerencsétlenség egy olyan részlete, melynek először nem tulajdonítottak jelentőséget. A HÉJA vezetője — a zuhanás megkezdése előtt — kilötte jelzőra-

KAKUKK

A legszebb nádszál mélyen meghajolt. Nem üdvözlésemre, de mert fújt a szél, meleg májusi áramlatok furakodtak a fűbe. Az árvacsalánnak is majd kitört a dereka.

Szóval bókolt a nád, és ki tudja meddig bókolt volna, ha nem tartja a nádirigó fészke. Ott cserregtek szegénykéim az orrom előtt, nagyot lendültek a szélhíntákon, a fészkekre libbentek, de már riadtak is tovább.

Könnyű dolgom volt, ott pihent a fészkek karnyújtásnyira. Körülsimogattam a kis csodavárat. Ezernyi fűszál rendberakott mélyén kerestem, hogy hányadán áll az élet. A fekete, tokos fióka már most elfoglalta a bölcsőt. Rigótojásnak híromondója sem maradt. Az aggódó szülők becsapva várták, hogy továbbálljak. Aztán majd betakarják, eldédelgetik és nem is sejtik, hogy igazi gyermekeik sírján lettek boldog mostohák. Hagytam is a kis

családot, enni kell a nagyszájúnak. Szüntelenül tátogatta narancssárga száját. Rigópapa és -mama megnyugodva bukott a fészkekre. Megkezdődött a telhetetlen kakukkgyermek nevelése.

A nádsziget minden nap sűrűbb lett. Félteve őriztük titkunkat. Azt hiszem, ugyanolyan megszokott vendég lettem itt, mint az a szarvastehén, amelyik minden nap éppen akkor ugrott fel, amikor a fészkekre néztem. Várandós volt, gondolta, majd itt, a rigótanya mellett nyugodtan felnyalja borját. De bizalma elfogyott, a gyermekágyra továbbállt.

Maradtam a kukukkal magam. Félteve, csodálva és átkozva is sokszor. Agyonstrapálta a két kis madarat. Azt nem mondhatom, hogy szótlánul dolgoztak. Minden falatra száz "kara-kara-kit-kit" jutott. Hogy dicsekvésnek szánták-e vagy gyermekdálnak, azt nem tudom, mindenestre erről tudtam már messziről, hogy él a fészkek.

Bőven nyílt a pipacs, a szúnyogok is kikeltek, mire szűk lett a fészkek. Addig csak egy növekvő száj jelentette alját, aki még tolem is elfogadott egy-egy vigyázatlan szitakötőt.

Fűsátorból órákon át néztem az etetést. Váltogatva, szüntelen jókedvben

tömték a tömzsi gyereket, aki már most kétszer akkora volt, mint az apja. Kétszer akkora még akkor is, ha az kihúzta magát. Ki is húzta pedig, mert minden hernyónál lábujjhegyre állt, s ha jobban sikerült a mutatvány, az okos fejecske is eltűnt a törékeny gyermek szájában. Olyan volt már, mint egy nagy pettyes labda. Ha közelebb mentem, felborzolta tollait, durcásan ült az agyongyötört fészkek szélén. Nem lehetett már szitakötővel becsapni. Jóllakott volt, félt és elrepülni készült.

A környék fái között sétálni indult a nyár. A nádirigópár is megunta a nagy munkát. Ritkábban fordultak, talán meg is bánták már a gondoskodást. A fészkek oldalára billent. A kakukk köszönés nélkül, ügyetlenül libbent egy galagonyabokorra. El sem értem volna.

Másnap már egy fűzfán egyensúlyozott. Karcsú volt, és biztos a dolgában. Anyja valahonnan láthatott, mert elcagta magát.

Most vettem csak észre, hogy a fészkekhez kis nyiladékokat tapostam. Mindegy, most már bárki jöhet. Egy kakukkkal úgyis több van a világon.

dr. Vajtai István

kétait! (Az egyezményes színű rakétát a front átrepülésekor lövi ki a pilóta, hogy a léghárítást tájékoztassa: nem ellenséges gép száll el felettük.) Horthy főhadnagy tehát élete utolsó másodperceinek kezdetén üzeni akart még valamit, és erre már csak a rakéták kioldása volt az egyetlen lehetőség.

A történeteket újra és újra átgondoló Wagner zászlós észrevétele:

"Ennek a döbbenetes eseménynek legfontosabb mozzanata — véleményem szerint — és amit a jegyzőkönyvezések-nél és kihallgatásoknál semmilyen más gépszemélyzet, és senki más meg nem említett rajtam és megfigyelőmön kívül, és amit én tökéletes tisztasággal láttam: a vadászgép pilótája — mint később megtudtuk —, Horthy István repülőfőhadnagy, zuhanása előtt a jelzőrakétát kilötte."

A tragédia külső szemszögből történt leírásából úgy tűnhet, a balesetet a pilóta hibája idézte elő. Csakhogy Horthy gyakorlott és kiváló repülő volt. Hétezer kilométeres repülőútja Bombay-ba egyszemélyes sportgépén: a harmincas években nemzetközileg is jegyzett teljesítmény. Alapos kiképzést kapott a katonai gépeken; a HÉJÁ-t már a szolnoki repülőtéren eltöltött idő alatt megismerte. Az augusz-

tus 20-ai bevetés pedig huszonötödik — és egyben utolsó — repülése lett volna az orosz fronton. Ezt követően — már kormányzóhelyettesi minőségben — végiglátogatja a frontcsapatokat és hazatér. Ha tehát a fátum kihagyja ezt az utolsó lehetőséget, a kormányzóhelyettes aligha lehet egyhamar légibaleset áldozatává. Vagy talán a végzetnek ezúttal — segítő-társai is voltak?

A kérdést sokan tették fel már 1942-ben is, és mai ismereteink birtokában jogosabb megfogalmazni, mint egykor. Az angolszász orientációjú Horthy István eleve szálla a németek szemében; a Biztonsági Főhivatal bőséges anyagot gyűjtött róla, és Göbbels doktor titkos naplója feltűnő részletességgel foglalkozik a pángermán tervekbe nem illeszkedő kormányzóhelyetttel. "A háború utánra is hagyjunk valami tennivalót..." — jegyzi meg eszme-futtatásának lezárásaként, de nem hagyva kételyt: nagy szövetségesünk szükségesnek látja nemzeti önállóságunkra vonatkozó téveszméink utólagos helyesbítését. A náci propaganda felülmúlhatatlan mágusa a legbelső körbe tartozott, de mindenről ő sem tudhatott, és lehet, hogy az európai élettér politikájának türelmetlenebb kovácsai nem osztottak nemes toleranciájában. A gyanút va-

lószerűsíti az a tény, hogy már a Stauffenberg-összeesküvés tervei között is szerepel olyan változat, mely szerint — walkürrök hiányában — egy megfelelően kipreparált katonai gép röpítené a Walhallába a Wehrmacht tábornokai számára már kisé terhessé vált Führert.

Az alapötlet tehát nem idegen az Abwehr történelemkorrigálásra specializált köreitől. Nyitott kérdés természetesen, hogy Horthy István esetében alkalmazták-e a receptet. Nem zárja ki a merénylet gyanúját Horthy kormányzó, Horthy Istvánné, és Kádár ezredes, a katonai hírszerzés főnöke sem. A velük egyhúronpendüléssel aligha vádolható moszkvai Kossuth adó eleve német szabotázs-ként jelentette be az eseményt. A talány megoldását, az egyértelmű bizonyítást nyilván a Reich titkos irattárainak átvizsgálása tenné csak lehetővé. Bár az a tény, hogy az alig történelmi karnyújtásnyira lévő Kennedy-gyilkosságban is holtpontra jutott a világ legkorszerűbb eszközökkel dolgozó nyomozószervezete, arra mutat: a történelem néha felad megoldhatatlan rejtvényeket is.

dr. Dániel József

ÓRIÁSTANULMÁNY

Egy ideje érdekes jelenséget fedeztem fel illetve figyeltem meg. Mintha feltámadni látnám a régi mese, legenda vagy mondanévek nagyerejű alakjait. Gondolok itt az Erős- vagy Fanyűvő Jánosokra, Vasgyúró Gyurkákra és egyéb bibliai alakokra, akik nemegyszer titáni erővel rendelkeztek. Legalábbis arra enged következtetni az a tény, hogy a legendák szerint például a fanyűvők évszázados, öreg fákat csavartak ki tövestől, pusztá kézzel, mint Mária néni a gatyás tyúk nyakát. Vagy az óriások nagy családja, kiknek ujjai közül úgy pörgött ki a szétmorsolt szikla, mint széttört lámpasúlyból a sörét.

Egyszóval rettenetes erőt képviseltek ezek a legendaszülte emberek. Sokáig azt hittem, hogy a fent említett alakokról ismereteim közel teljesekek, de azután lassam megtudtam, hogy a felsoroltak száma még távolról sem teljes.

Azóta tudomást szereztem eddig ismeretlen nagyerejű legendabéli Vashajlítókról, Kútszagatókról, és Kukanyűvőkről. Lehet, hogy az eddigi ismereteim voltak hiányosak, de az is lehet, hogy a teljesség igénye hozta őket létre.

Az újonnan említett, legendás alakok az éjszaka leple alatt jönnek létre. Akkor a legaktívabbak, legerősebbek. Ebből azt a tanulságot vontam le, hogy valószínűleg negatív fototropisták, mert a fénytől hanyatt-homlok menekülnek. (Például ha egy autó az arcukba világít véletlenül.)

Tehát az éjszaka leple alatt jönnek, mint a szellemek vagy kísértetek, nem tudni honnan, de a hajnal beálltával, a kakaskukorékolással általában el is tűnnek, és szintén nem tudni, hová. De az bizonyos, hogy éjszaka ott járnak házaink előtt, utcáinkon és tereinken, mert sokszor hallottam mély álomból is felriadva a kolosszusok eget-földet remegtető bassz-baritonjait, ahogy éppen örömben vagy harci kedvükben ablaktáblákat remegtető üvöltés-mámorban engedik ki rettenetes erejük egy részét. De ez törvényszerű a nagyerejűeknél. Biológiai adottságuknál fogva ez természetes.

Meg azután az is bizonyítja éjszakai ottlétüket sok helyütt, hogy mázsányi be-

ton virágtartók vannak véletlenül felrúgva. Igen! Véletlenül!

Még a hátulgombolós Gerzsonka is tudja, hogy az ilyen nagyerejű óriásnak akkora lába van, hogy ahová lép, ott kő kövön nem terem. Hát olyan nehéz elképzelni, hogy jártában-keltében néha "megbotlik" egy utcai virágtartóban és véletlenül feldönti azt? (Vagy Isten bocsá' a III.Béla előtti ivókútban.) Mindenesetre jó lenne kipróbálni, hogy igazán merre járnak az óriások, mert arra nem célszerű "aprócska tárgyakat" az utcára rakni.

Vagy előfordult már az is, hogy egy rossz helyen felejtett kukát vagy utcai szeméttárolót borított fel és taposott darabokra véletlenül egy "Góliát". Esetleg nadrágszára hajtókájába időnként (elég sűrűn) "beleakad" egy ottfelejtett útjelzőtábla és elgömbül.

Ez csak a tájékozatlan felnőtteknek nem világos, a Gerzsonkáéknak az oviban teljesen érthető. (Képzeljük csak magunkat Gullivernek Lilliputban.)

... Nem! A falfirkálást festékekkel, azt nem az Óriások végzik. Azoknak olyan buta, nagy kezük van, hogy meg sem bírnák fogni azt a piciny kis műszert, a festékes flakont. Különben is, ők ilyen

butasággal nem foglalkoznak. Azt a koboldok csinálják. A kis gonosz törpék. Az éjszaka másik szülöttei, de erről majd máskor.

Maradjunk egyelőre az óriásoknál. Próbáltam megismerni beszédüket is, de — sajnos — eredménytelenül. Nem magyarul beszélnek. Mint általában a nagy meseóriások sem ilyen vagy olyan nyelven kommunikálnak, hanem óriásul. Rengeteg felkiáltó, hangutánzó szavuk van, de számunkra teljesen értelmetlenek. Nagyon sok hörgéshez, bőfögéshez, gurgulázáshoz és furcsa, gögicseléshez hasonló, hangot keltenek, úgy-ahogy ezzel kommunikálnak egymással, de tapasztalatom szerint sokszor eredménytelenül. Valószínűleg nagyon csekély a szókinésük. Talán ez lehet időnként a titánok és kolosszusok monumentális összecsapásának oka.

Óriástanulmányaim során azon is sokat gondolkodtam, vajon milyen keresztnevük lehet, ha van, a "nagyerejűeknek". (Mint például Erős János, Vasgyúró György, Fanyűvő Elek, stb.) Ennél a kérdésnél nagyon elbizonytalanodtam. Már-már úgy tűnt, hogy a sikertelenség szegődött mellém, hogy rossz nyomon járok, annyira hihetetlen volt az a következtetés, amely mára már egészen bebizonyosodott. Ki hallott már ilyet? Ezek keresztnevről rokonok! U.m. Vashajlító Bunkó, Kútszagató Bunkó, Kukanyűvő Bunkó, stb.

Ezek nagyon tisztességes nevek. Tulajdonosai büszkék is lehetnek rájuk. Bár nem tudom, a Gergely naptár szerint mikor tartják névnapjukat, de ez talán annyira nem is érdekes.

A tény az, hogy városunk (bár sajnos ebben nem csak mi állunk előkelő helyen) egyre több "nagyerejűvel" büszkélkedhet.

Arra gondoltam hát, hogy megismertetem városunk polgáraival a "nagyerejű" VASHAJLÍTÓ, KÚTSZAGGATÓ és KUKANYŰVŐ BUNKÓK egyedülálló éjszakai alkotásait.

Tanulmányomat közkinccsé téve ajánlom azt a város polgárainak, Polgármesteri Hivatalának, a múzeumnak, a városvédőknek, a rendőrségnek, és minden olyan embertársunknak, aki érdeklődik a téma iránt, szolgálva ezzel a várostörténet, a kultúrtörténet, az ipartörténet és a bunkótörténet nemes ügyét.

Ahhoz, hogy munkám minden tekintetben széleskörű és részletes legyen, várom minden kedves olvasó levelét, melyben még feltáratlan, lefényképezetlen dokumentumokról értesítenek a témával kapcsolatban.

RÉGI MESTERSÉGEK

A csat- és lánckovács

A vasművesség egyik ritka, specializálódott ága volt a csat- és lánckovács mesterség. 1900-ban a történelmi Magyarország területén mindössze tizenhárom (!) üzték, s a szakma egyik utolsó képviselője, Willi Ádám Ferenc, az 1950-es évek elején még Baján élt.

Amint elmondta, jó mesterség volt ez hajdanán, míg a hegesztés el nem terjedt, illetve a gyárak nem kezdtek konkurrálni. Ez a század elején kezdődött, s ezzel lenyomták az árakat, bár a kisipari készítmény erősebb, tartósabb volt. Az áruskála viszonylag szűk: lószerszámhoz való karikák, csatok, zablák, láncok és henteshorgok, amiket különböző vastagságú sodronyból illetve szálvasból készítettek.

Willi mester 1887-ben, 11 évesen állt be inasnak édesapjához. 25 évesen száz forintot örökölt, ezzel önállósította magát, 54 évig dolgozott a szakmában, vagyont nem gyűjtött, de hat fiút nevelt föl, négy lánya meghalt. Itt nem áll a mondás, hogy egy kovács nem kovács. Ő egyedül dolgozott, még tanítványa sem volt, a munka nem volt helyigényes, a műhely kicsi volt, tán 2x3 m alapterületű. Az egyik sarokban égett a tűz, a mester egyik lába mindig a fújtatón volt, közben az üllőn kalapált. Ha jól ment, egy nap alatt 700 karikát is elkészített. A termelékenység abból is lemérhető, hogy tulajdonképpen néhány mester az egész ország szükségletét ki tudta elégíteni.

Amikor a méretre vágott vas már "hiccelt" — szikrázva izzott — tűzifogóval kiemelte, másikat helyezett be, az izzó vasat pedig az üllő szarván kezdte kerekíteni, majd "spiccvason" — mely kúpos vagy csonkagúla alakú volt — tovább formázta, aztán a vas két végét összekovácsolta, ezt az összekalapálást — amit ismételtelen tüzesítéssel végzett — nevezte forrasztásnak, és ennek minősége volt a döntő. Ha a forrasztás gyenge, nagyobb erőre széthúzódott, s a lószerszám vagy lánccá használhatatlanná vált.

Ha láncot készített, egy szemet összeforrasztott, egy vassal megcsavarta, aztán behúzott egy másik szemet, forrasztotta, megcsavarta, és folytatta, amilyen hosszúra kellett. A hajósok, dunai molná-

rok, hajóépítők pedig igényelték a hosszú, jó erős láncokat.

A csatokat a csonkagúla alakú spiccvason alakította. Bal kézzel szorította az üllőhöz, jobb kézzel kalapált. Különböző méretű hajlítóvasakkal egyszerűsítette, könnyítette munkáját. A szerszámok javarésztét is maga készítette.

A csatokat, karikákat végül "lagosztta", a henteshorgokat "cinezte". A csatokat egy bográcsba rakta, lakkot öntött rá, és addig rázta, míg mindet szépen befogta. Aztán vaspálcára szedte és vaslemezből készült kemencében szárította. Egyszerre 5-600 darab fért bele. A zablákat, henteshorgokat egy fahordóba rakta, forró vizet öntött rájuk és vitriolt. Egy éjszaka állt ebben a pácban, másnap gyenge sósavba mártotta, majd olvasztott cinbe, aztán hideg vízben lehűtötte, majd fűrészporszakban addig rázta, míg megszáradtak.

Készítményeit vásárokon árulta, de jöttek is hozzá a fél országból szíjártók, kötelesek, vaskereskedők, hentések.

Willi mester 1951-ben adta be az ipart, a sok tűzbenézéstől akkor már félig vak volt. A szerszámok, műhelyberendezés egy része — ami még megvolt — a bajai múzeumba került, egy kihalt mesterség emlékeként.

Solymos Ede

ANTIKVÁRIUM

Baja, Kunfi Zs. u. 2.

Hölgyem! Uram!

Unatkozik? Böngészni

akar? Keres valamit?

Megkeressük, felkutatjuk,
előrendelést felvesszünk!

A Bács-Kiskun megyei Környezetvédelmi Alapítvány

1991.ÉVI PÁLYÁZATI FELHÍVÁSA

A Bács-Kiskun megyei Környezetvédelmi Alapítvány Kuratóriuma 1991. évben pályázatokat hirdet az alábbi témakörökben:

I. Környezetvédelem az alsó- és középfokú oktatásban.

II. A lakosság környezetvédelmi szemléletének fejlesztése.

III. A környezetvédelem néhány speciális megyei kérdésének vizsgálata.

A pályázatok általános feltételei:

1. Pályázhatnak jogi és természetes személyek, ezek közösségei, társulásai.

2. A részletes pályázati kiírás átvehető a Kuratórium titkárnál (dr. Tamás Ferencné, Bács-Kiskun megyei Önkormányzati Hivatal, Kecskemét, Május 2. tér 3.)

3. A pályázatokat az alábbi címre kell beküldeni:

Bács-Kiskun megyei Környezetvédelmi Alapítvány, 6001 Kecskemét, Pf. 141.

4. Beküldési határidő:

I. és II. témakör: 1991. április 15.

III. témakör: 1991. május 31.

Pályázatok díjazása:

I. Környezetvédelem az alsó- és középfokú oktatásban

1. kategória (elméleti pályaművek)

I. díj: 30.000 Ft

II. díj: 20.000 Ft

III. díj: 10.000 Ft

2. kategória (gyakorlati megvalósítás)

— tanterv, tanulmányi verseny: költségterv max. 50 %-ig

— tábor, szakkör, továbbképzés: költségterv max. 30 %-ig.

A két kategóriában összesen kb. ötszáz-ezer Ft felosztásáról dönt a Kuratórium.

A kis szerbtemplomban 1991. április 9-én 19 órakor tartandó koncert elé

CSEH TAMÁS — BEREMÉNYI GÉZA:

KELET-EURÓPA

Kelet-Európa, Európa Lichthof-ja,
kidobált szemetek, a fal, ridegen mered.

Kelet-Európa, vagy Kelet-Közép-Európa,
sor került rád is Káin, mostohagyerek.

Édes szívem Te,
vak, süket nóta,
ócska a verkli-éneked!

56-Európa, 68-Európa,
debillé pofozott ősz, eltorzult gyerek.
Kelet-Európa, ott ülnek a boltban,
túranno-, marxo-, geronto- és trabant-fejések!

Kényszeres nóta,
vak zongorista,
hallgatom tompa éneked.

Félszeg Európa, részeg Európa,
rokona embernek, így hát majomrokon.
Nem is Európa, igenis Európa,
szemüveged kapd le, tán jár még egy pofon.
Nem is Európa, igenis Európa,
mit álmodsz, én továbbgondolom.

Prága-Európa, Varsó-Európa,
szórszálat hasogatsz, csürsz és csavarsz.
Remény-Európa, Röhej-Európa,
jópofa hatalmi játék e tavasz.

Édes szívem Te,
Reszli-Európa,
álmom, hogy, másmilyen maradsz.

Na mi van Európa, Kelet-Európa,
Hol a bal, hol a jobb? Már nincs itt irány.
Reszli-Európa, Köztes-Európa,
feketepiacon vett engem anyám.
Hájas az élet, részeg kis népek,
sok egymást vádoló talány.

Most te jössz Kelet-Európa, mindenek tudója,
bakancsban ugrálsz őt tojástáncodat.
Valaha Európa, csak Volt-Európa,
adtál te ezért már vért, s szégyent sokat.
Járd Kelet-Európa, tánc van Kelet-Európa,
táncolj, mert éppen most szabad!

Lóden-Európa, Kübli-Európa,
hol a tömegbe szállt, leszállt az ész.
Remény-Európa, Röhej-Európa,
sunnyítva képelepsz és röhögsz, ha remélsz.

Édes szívem Te,
szóljon a nóta,
énekeld azt, hogy semmi vész!
Szeretlek Európa, Földnek sója.
Vén gazemberek játéka szívem.
És ismét Európa, Kelet-Európa,
mondj azt már megint — csak kérlek —, hogy IGEN!
Szűk, boros szájjal, énfölém hajolva,
dúdold még ezt kicsit nekem:
igen Kelet-Európa, igen Kelet-Európa, igen Kelet-Európa...

Miért éppen a muslicák?

A III.Béla Gimnáziumban szervezett biológiai tárgyú előadássorozat első előadójaként március 1-jén dr.Szabad János genetikus, a biológia tudomány doktora jött el Bajára. Hézagpótló előadása nagyban segítette a diákokat az örökléstani alapfogalmak tisztázásában, elősegítette az öröklés molekuláris mechanizmusának jobb megértését. Szó esett azonban több más izgalmas témáról is, mint pl. az anyai hatás, vagy a magyarság genetikája. De még a középiskolás tankönyv hiányosságai is kiderültek! Az elméleti fejtegetéseket kis gyakorlati bemutató egészítette ki: üvegcsövekben tenyésztett muslicák szempigmentmutánsainak mikroszkopikus megfigyelése.

1. *Miért éppen a muslicák a genetikai kísérletek elsőszámú objektumai?* — kérdeztük az előadót.

Köszönöm a kérdést. Hadd kezdjem egy kis kerülővel. Nem hiszem, hogy van olyan olvasója ennek az újságnak, akit ne izgatna a tulajdonságok öröklődése.

Hollósy Katalin kiállításáról

Aki valaha átélte — akár hobby szinten, akár picit méretben is — azt a csodát, amikor fém és üveg egygyé válik, nem tud szabadulni sem a folyamat, sem az eredmény varázsától, annak minden tűzzománc láttán felidéződik az a pillanat, amikor a kemencéből ($\approx 1000\text{ C}^\circ$) kiemelt lemez narancs-pirosa másodpercek múlva elhamvadni látszik, majd lassan-lassan megmutatja igazi arcát. Ekkor derül ki, hogy ez az ábrázat mennyire közelíti meg a megálmodottat. Fokozza a várakozás feszültségét, ha a mű nagyméretű, hiszen hatványozódik a technikai hibák lehetőségeinek köre, s különösen, ha a festék rekeszek között rögzül.

Nos, tudjuk, hogy a tulajdonságok öröklődéséért a kromoszómák, illetve azok apró egységei, a gének felelősek. Erre a tényre éppen a muslicákkal folytatott kutatások derítették fényt századunk elején. Bár hihetetlennek tűnhet, de a kromoszómák, a gének szintjén nincs lényeges különbség a muslicák, a kukorica, vagy éppen az ember között. A különféle élőlényekben a kromoszómák átvitele sejtről sejtre, egyik generációról a másikra, a gének be- és kikapcsolása nagyon hasonló módon történik. Csakhogy amíg a kukorica generációs ideje egy év, az emberé pedig vagy harminc, addig a muslicáé két hét. Egy muslicapárnak akár öszáz utódja is "születhet". Arról nem is beszélve, hogy a muslicának óriási, könnyen vizsgálható kromoszómái vannak. Ideális élőlény abból a szempontból is, hogy már jónéhány génjét a molekulák szintjén ismerjük, beteg génjeit jókra tudjuk cserélni. Bár az ember beteg génjeit, az öröklődő nyomorúságok okozóit még nem tudjuk kicserélni, de éppen a muslicán szerzett tapasztalatok nyújtanak reményt arra, hogy majdan a génszinttel fogjuk tudni gyógyítani például az öröklődő cukorbetegséget.

2. *Az anyák szerepéről, az anyai hatásról az alábbiakat tudhattuk meg:*

Ki gondolna arra, hogy a petesejtben, petékben, vagy a tojásokban nem csak szik van. Olyan anyag, amely táplálja a magzatokat. Pedig a peték sok-sok olyan tényezőt tartalmaznak, amelyek irányítják az embriók fejlődését. Így például tudjuk, hogy a muslicapetébe az

anya olyan anyagokat tesz, amelyek ahhoz kellenek, hogy legyen az embrióknak például: feje, hasa, vagy ivarsejtjei. Mindenki beláthatja, hogy az anyai eredetű tényezők elkészültéért kizáróan az anyák génjei felelősek. Ha például az anyának az a génje működésképtelen, amely az embriók fejének képződéséért felelős, akkor az anyának érnek meg látszólag ép petéi, azok meg is termékenyülnek, belőlük mégis fejletlen embriók képződnek, amelyek elpusztulnak; a nőtény meddő lesz. Íme, így segített a muslica a meddőség genetikai alapjainak megértésében.

De azt is tudjuk, hogy a peték "feltöltése" hosszú folyamat, melyet környezeti tényezők megakadályozhatnak. Ugye milyen fontos lenne, hogy minden leendő anya legyen tisztában szerepének fontosságával? Tudja, hogy csak egészséges életmód mellett érheti el, hogy tökéletesen felkészített petesejtjei érjenek, termékenyüljenek meg.

3. *Ember, hidrobiológia, genetika, környezetszennyezés:*

Meggyőződésem, hogy környezetünk megóvása jelenti az ezredvég egyik, talán legfontosabb feladatát. Nem csupán azért, mert felelősek vagyunk az elkövetkező generációk létfeltételeiért, hanem azért is, mert sok-sok nyomorúságunkat mi magunk okozzuk. Azzal, hogy tönkretesszük, megmérgezzük környezetünket. Hadd említsek csak egy példát. Biztosan tudjuk, hogy 10 rákos megbetegedés közül nyolcat azok a szerek okoznak, amelyek mi magunk szórunk szét környezetünkben. Sőt, a rákkeltő anyagok csak-

nem 100 százaléka szájunkon át kerül szervezetünkbe. Ott aztán eljut a sejtekbe, ahol megváltoztatja az örökítő anyagot. Közben semmit sem érzünk, semmi sem fáj. Az örökítő anyag nem tiltakozik. Ha a rákkeltő anyag miatt megsérült gén történetesen a sejtosztódás fékentartásáért felelős, bárki előtt nyilvánvaló a következmény: a korlátlan sejtszaporodás, a rák.

Szerencsére a genetikusok kifejlesztettek olyan módszereket, amelyekkel bármilyen szer rákkeltő hatását meg lehet vizsgálni. Az egyik legjobbat, muslicák felhasználásával, éppen mi készítettük Szegeden, és használják világszerte. Alkalmazni kellene itthon is őket! Fel kellene térképeznünk az országot: hol és milyen veszélyforrásoknak vagyunk kitéve. De addig is sokat tehetünk. Ne szemeteljünk, vegyszereket, gyógyszereket pedig csak akkor és annyit használjunk, amikor és amennyire szükség van. Vigyázzunk legnagyobb értékeinkre: egészségünkre, környezetünkre.

Szabad János, az elméleti szakember tehát a molekuláris biológia nézőpontjából fogalmazta meg környezetvédelmi intelmeit. Ezek természetesen messzemenően egybecsengenek a korábbi megfogalmazásokkal, amelyeket a közelgő "Föld Napja" alkalmával ismét sokszorosán felerősödve hallhatunk majd...

Schmidt Antal

Mindez még "csak" mesterség, de nem lebecsülendő feltétele a művészi alkotásnak. Nem lenne helyénvaló elhallgatni, hogy a kifejezés szolgálatában Hollósy Katalin milyen tisztességgel, alázattal bánt a tűzzománccal.

Lépünk tovább. Lássuk, hogyan él a művészi kifejezés lehetőségeivel? Elsőként említtem azt a sajátos értelmezési illetve látásmódot, ahogyan a jelentéshordozó elemeket (ház, virág, gyertya, stb.) egy belső értékrend, szuverén szemlélet alapján rendez el. Azzal, ahogy a centrális perspektíva szemléletmódját messze elkerülve értelmezi a síkon, a jelentés valódi tartalmához igazodó méretben a tárgyakat, a zománccművészet (és általában a "síkművészet") legjobb hagyományaihoz igazodik. (Könnyes cseppjeink, Szeder álma, Gyógyító álom, Gyökérig ázó.) Legemlékezetesebb e szempontból a Parainesis egyik illusztrációja, a köralakú kompozícióban megje-

lenő, három oldalát egyszerre mutató ház. Talán nem felesleges, ha elmondom e művel kapcsolatos élményeim. Valamilyik mérvadó művészettörténésről olvastam réges-régen, hogy néhány, számára fontos műről időről-időre kiderül (az újabb találkozások perceiben), hogy mérhető méretük kisebb, mint az emlékezetben őrzött. — Ilyesmi történt velem is: amikor másodszor néztem meg a kiállítást, vártam a "házas" képpel való találkozást. Emlékezetem nem az oldalfal kicsi képei között őrizte, hanem a főfal nagyméretű alkotásai körében...

Schmidt Antaltól, a Labor-Galéria szervezőjétől tudom, hogy amikor a téli kamarakiállításra került sor, Hollósy Katalinnak alkalma adódott a mikroszkopikus növényvilággal, nevezetesen az algákkal megismerkedni. Az élményből születő művek nemcsak a biológusoknak jelentenek értéket: kompozíciós rendjük, szépségük másokat is meggyőző autonómiájukról.

A kiállítás műves darabjai közül szívesen emelem ki a rekeszománccos angyalokat. — A keresztekkel kapcsolatban az az érzésem, vigyázni kell, nehogy a jelképiség dekorativitásba menjen át — a téma komolysága nem engedi meg, hogy a divatnak engedelményeket tegyen.

A temperaképek a zománccokkal egyenrangú alkotásokként képezték a kiállítás mintegy harmadát. A természet utáni tanulmányok tapasztalatait — feltehetően — ezeken írta át először kompozíciókká.

Végezetül: örömet hozott a kiállítás azért is, mert szép dolog megtapasztalni egy ember kibontakozását, fejlődését. Hollósy Katalin — nem is oly régen — Baján diákoskodott. A fenti sorokkal gratulál egyik volt tanára:

Késmárky Mária

Egy családi vállalkozás története

II. rész

A felkészülés éve

A BÉKEI OPTIKA FOTO — családi vállalkozás — cégtulajdonosa Békei Sándor, 1905-ben Somogyjádön született. Szüleinek ötödik gyermeke volt. Nagypapját — aki Csátaljáról származott — még Bäckernek hívták. A III. Béla gimnázium hit- és természetrajz tanára — *Békei (Bäcker) Vilmos* — kezdeményezésére magyarosították nevüket: a 86070/1895. sz. belügyminiszteri határozattal vették fel a *Békei* nevet.

Édesapja, *Békei Lajos*, tizenöt éves korában az adriai tengeren matrónak áll. A vitorlázás és gépkezelés ismereteit elsajátítva — az édesanyjától tanult magyar nyelv mellett — megerősödik a német nyelvben, és olaszul is megtanul. A kemény matrónmunka és a tanulás az átlagosnál műveltebbé és széles látókörűvé neveli. Fegyelmezettség, pontosság és felelősség a munkában, határozottság a döntésekben — alapvető jellemvonásaivá lettek.

Hazatérve a vasútnál vállal szolgálatot. A tengerészetnél megszerzett ismeretei segítik előmenetelét. 1902-ben már a somogyjádi vasútállomás előjárója, amely Fonyód irányában a harmadik állomás Kaposvártól. A család az állomás épületében lakik.

Sándor és két évvel idősebb fivérének első élményei a vasúthoz kapcsolódnak. Első lépéseiket — a lakáson kívül — édesanyjuk igazgatja. Hamar megtanulják, hogy a sínek között nincs keresnivalójuk. Betartják a megtanult rendet, mert egy vasútállomáson csak így lehet élni. A nagyobb családi ünnepeket az állomás várótermében rendezik meg. 1910-ben a családot lázba hozza a Halley üstökös érkezésének újsághíre. Megjelenésekor szülei az ágyból keltik fel őket, hogy együtt csodálják az égi jelenséget. A nagy, fényes üstökös beírja magát Sándor lelkébe, s meghatározza egész életére szóló csillagászati érdeklődését.

Az elemi népiskola alsó osztályait a somogyjádi iskolában végzi, amely majdnem két kilométerre van az állomástól.

Hideg télidőben meleg sült krumplival a zsebükben indulnak a hosszú útra.

A faluvégen lakik *Dombai bácsi*, az órás. Sándor az iskolából jövet gyakran meglátogatja az öreg mestert. Megcsodálja a sok ketyegő szerkezetet, a javításra váró pápaszemeket és kitartóan figyeli a mester munkáját.

— *Tán te is órás akarsz lenni, kisfiam?*

— *Igen! Nagyon szeretnék!*

Így kezdődik a finommechanikai szerkezetekkel való ismerkedés, amelynek során megtanulja az ingaórák szétszedését, összeszerelését, az ókulárék kiesett szárainak és üvegeinek visszahelyezését. Az így eltelt évek során mély barátság szövődik közöttük, és az öreg mester minden tudását megosztja kis barátjával.

A környék nagybirtokain már gőzekével szántanak, a nyár derekán felbúgnak a cséplőgépek is. A gépészek már ismerik az állomásfőnök gépek iránt érdeklődő fiait. Kérdéseikre szívesen válaszolnak.

Gyakran utaznak Kaposvárra, bevásárolni, vasárnap templomba, mert azt gyorsabban lehetett elérni, mint gyalogosan Somogyjádót. Az ismerős mozdonyvezetők megengedik, hogy az út egy részét a mozdonyon tegyék meg. Így ismerkednek a mozdonyvezető és a fűtő munkájával. A forgalmi irodában a távirógép használatát is megtanulják. A vasutas munka rendjét, szigorú pontosságát és fegyelmét, a beosztott munkatársak irányításának emberséges módját az édesapa példáján tanulják meg.

Édesanyjuk — kántortanító lányaként — cimbalmozik és orgonálni is megtanult. Gyermeküket is a zene szeretetére és művelésére ösztönzi. Vilmos zongorázik, Irén cimbalmozik, Feri, Géza és Sándor hegedülni tanulnak. Az állomás első osztályú várótermében gyakran felcsendülnek a házimuzsika hangjai. A somogyjádi kottatár megmaradt példányai ma is szeretettel őrzött kincsünk.

Iskolai éveik a kaposvári MÁV internátusban folytatódnak. Az idősebb fiverek a világháborúban harcolnak. Sándor nem jó tanulója a gimnáziumnak, ezért az V. osztályt már nem fejezi be, hanem a Somogy-megyei Munkások Fogyasztási Szövetkezetében inasnak áll. Segédként is itt dolgozik.

1924-ben édesapja nyugdíjba megy, és hazaköltözik Bajára, a Mészáros Lázár utcai családi házába. Újra bajaivá lesz a család, és Sándor számára új életforma kezdődik.

Somorjai József fűszerkereskedésében kap munkát, ahol megbecsülik a sokoldalúan használható, szorgalmas fiatalembert.

1925-ben megszeretik egymást Nagy Margittal, egy papucsosmester lányával, és hamarosan összeházasodnak. Békei Sándor így anyósa házába, a Szent László utca 12.-be költözik. Itt ismeri meg a vásároló papucsosok életét. 1926-ban megszületik egyetlen lányuk, Irén.

Első közös vállalkozásuk egy kis fűszerüzlet volt, amelyet anyósa segítségével a Nagymalommal szemben nyitnak meg. Vevőköriük megeremtése és bővítése érdekében — a rendszeres keresettel rendelkezőknek — hitelkönyvet nyitnak. A gazdasági válság idején sokan elvesztik munkahelyüket. Vásárlásaik értékét egyre nehezebben egyenlítik ki, végül a követelések behajthatatlanná válnak. Vegyeskereskedésük tönkremegy.

Sándor a Posztógyárban kap munkát, de muzikus füle nem viseli el a csattogó gépek zaját, ezért rövidesen megvált az üzemtől. Új munka után néz.

Ebben az időben kezd terjedni a rádiózás, amely egyre szélesebb körben válik népszerűvé. Szabó Zoltán, a gyakorló iskola tanítója, rádiószereléssel is foglalkozik, s maga mellé veszi segítőtársnak. Így tanulja meg a rádió- és antennaszereles fortélyait. A készülékeket és a felszerelésükhöz szükséges alkatrészeket Lázár Lajos Rádió Optika Foto Szaküzletében szerzik be. A cégtulajdonos olyan eladót keres üzletébe, aki kereskedőként a rádióhoz is ért, és a műszaki cikkek ismeretében is tájékozott. Szabó Zoltán Békei Sándort ajánlja.

Gyorsan beilleszkedik új munkájába. Egyre többet tevékenykedik a műhelyben is. Egyes látszerésmunkákat nem is kell gyakorolnia. Sokoldalú képességeit látva egyre inkább bevonják a legkülönbözőbb tevékenységekbe. A különös szakértelmet igénylő munkákat is hamar elsajátítja. A legnagyobb meglepetést azonban az váltja ki, amikor javításra vesz át egy fényképezőgépet. Ezeket eddig csak a pesti szakemberhez való továbbításra vették át. A vevő sokallta a várakozási időt, s ezért elállt szándékától. Békei Sándor rövidebb határidőre mégis átvette a gépet. A cégtulajdonos ezt zokon vette:

— *Békei úr, ön rontja a cég hitelét, mert a javítást nem tudjuk határidőre teljesíteni.*

— *A gépet magam fogom megjavítani, és az esetleges kifogásokért teljes felelősséget vállalok!*

Gergely József

(folytatás a következő számban)

Dunakutató Állomás Baján harminc évvel ezelőtt?

A kérdőjel nem csupán a bizonytalanságot jelenti, hanem azt a feltételezést is, hogy valaki ennél esetleg többet tud erről a több mint harminc évvel ezelőtt indult kezdeményezésről.

Kincses Ferenc, a tanítóképző igazgatója, 1959. elején levelet írt a Magyar Dunakutató Állomás vezetőjének, dr. Dudich Endrének egy esetlegesen Baján felállítandó dunakutatósi fiókállomás létrehozására. Levelére az állomás vezetője azt a választ adta, hogy a Tudományos Akadémia elnökéhez forduljon kérésével.

A levél 1959. március 9-én dr. Rusznyák István elnöknek címezve elindult. A fontosabb gondolatait idézem:

“Baján egy Dunakutató Állomást szeretnénk felállítani. Ennek itt sok feltétele és lehetősége adva van. A város a Dunakutató Állomás céljára szívesen ad helyiséget. Ezt a városi V.B. már meg is tárgyalta. Igen kedvezően foglalt állást az ügyben.

A közlekedési eszköz (motorcsónak) is rendelkezésre áll. Ebben az MSzMP városi titkársága nagy segítséget helyezett kilátásba.

Az állomás tudományos személyzete is biztosítva lenne két fiatal és tehetséges biológus, dr. Balanyi László és Richnovszky Andor személyében, akik már eddig is, hiányos eszközökkel, sok nehézséggel küzdve, igen szép eredményeket értek el...

A tudomány szolgálata, városunk szeretete, a nagyszerű nemzetközi munkába való bekapcsolódás vágya lelkesít bennünket Elnök Elvtársához tett indítványunkban és kérelmünkben.”

A Dunakutató Állomás felállítása csak terv maradt akkor. A két tanár a harminc évvel ezelőtti tervről nem tud. Számukra újdonság volt a megmaradt két levél tartalma.

Lehet, hogy valaki többet is tud erről?... Kérdezi:

Rácz Fodor Sándor

Miskolczi Ferenc

Naplóm Lequeitioból (1925)

A "Petőfi Népe" egy februári riportjában beszámolt arról, hogy Miskolczi Ferenc festőművész portrét készített az ifjú Habsburg Ottóról. Az esemény — a cikk itt pontosításra szorul — több mint 65 évvel ezelőtt történt.

IV. Károly elhunytával a királyi család száműzetésének oka megszűnt, és XIII. Alfonz spanyol uralkodó befogadta a Madeiráról érkezőket. A kis udvar fenntartása Madridban túl költségesnek bizonyult a szűkös pénzforrásokkal rendelkező Habsburgoknak, ezért költöztek a csendes kis észak-spanyolországi halászkikötőbe, Lequeitioba. A közel hét évszázadig uralkodó családból ugyanis hiányzott a tehéjcsárból olajsejkké avanzsált sigatagi nomád előrelátás, mellyel egy szolid svájci banknál helyezi letétbe a törzsi vagyont rászó, némileg felkerekített hányadát. Ferenc József egyébként szerfelett puritán ember volt, és igen pontosan ismerte az enyém és a miénk közti fogalmi különbséget. A Habsburg Háznak jelentős magánbirtokai voltak a monarchia területén, az utódállamok azonban — még Ausztria is — zárolták vagy elkozták a császári javakat. Kivételt csak a magyar kormány tett; ám a trianoni ország rész területén egy birtok maradt meg, Ráckeven, ennek jövedelme jelentette a száműzött család egyetlen biztos pénzforrását. Ezek azok a körülmények, melyek kényszere a mondán Madridból az Asuncion-székesegyház melletti palotácskába költözteti a királyi családot.

A fiatal művész is Madridból érkezik Lequeitioban. Hónapokon át zárandokolt el a Pradóba, ahol az európai piktúra legjavából a latin egek szépségének visszasugárzása ejti rabul. Hunyt pillái mögött Greco imbolygó, fellobbanó színeinek varázsa él, és Velazquez érett korszakának belső fényben és sugárzás-

ban úszó világára emlékezik. A csalhatatlan biztonsággal a jellem mélyére hatoló mester ezúttal rossz festői mintaképnek bizonyul. Nem Miskolczi Ferenc választ rosszul; a legitimista megrendelők nem nőnek fel X. Ince nagyságához, aki megnézi félelmes, elképzeltetlenül gonosz arcmását és megjegyzi: "Túlságosan élet-hű!" De a pápa nemcsak őszinteséggel fizet Velazqueznek: a súlyos aranyláncon túlmenően a festmény díszhelyre állítása is kifejezi becsülését.

Mikor a fiatal festő szembekerül ábrázolása tárgyával, eldönti, hogy művészete belső törvényei szerint a "... tündöklő gyermekarcot", "a beszédesen csillogó, kérdő szemek"-et fogja megfesteni. Lehet, hogy az ábrázolás nem illeszkedik a királpárt programjába — ezt már a festmény formálódása idején sejti — de a belső igazságot nem áldozza fel a napi politika szempontjaiért.

1925. június 19-től július 16-ig tartózkodik a művész a baszk halászkikötőben. A mólón és a fővenyen túl az indigókék óceán nyújtózkodik a látóhatárig. A hol visszahúzódó, hol tarajos dagályhullámaival partot ostromló végtelen víz játékát figyelve pihenteti meg fáradt szellemét. A sziklára felkúszó fenyőerdők illatoznak a napsütésben, és az északon gondos mértékkel beosztott idő határai feloldódnak a mediterrán varázsban.

A vizcayai öbölben alkotással és szemlélődéssel töltött négy hét egykori naplójegyzeteit áprilisi számában közli az "Ártér" folyóirat. A szerző és a kiadás gondozói a mindezideig — érthető módon — rejtőző lapok közreadásával egyaránt tesznek szolgálatot a történelmi forráskutatás és helytörténet ügyének.

dr. Dániel József

Élmény volt!

Február 25-én Baján szerepelt a szege-di Salieri Zenekar, Pál Tamás vezetésével. Két okból is ünneppé vált ez a nap a zenekedvelők számára; egyrészt kitűnő hangversenyt hallhatott a több mint háromszáz fős közönség, másrészt örömmel nyugtázhattuk, hogy egy impozáns, kellő befogadóképességű és megfelelő akusztikájú koncertteremmel gazdagodtunk, jelesül a Német Nemzetiségi Központ előadótermével, mely remélhetőleg gyakran ad még otthont ilyen rendezvényeknek.

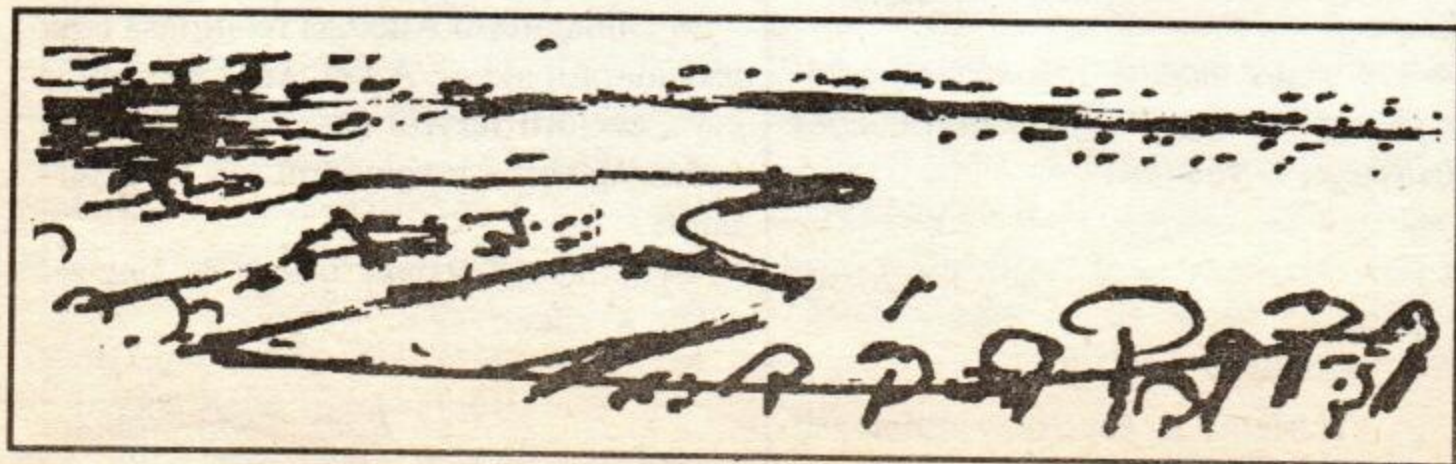
A Salieri Zenekar szege-di muzikusokból, tanárokból és főiskolai hallgatókból szerveződött. Bajai koncertjükön Benda-kevessé ismert szimfóniája után Mozart: Á-dur zongoraversenyét szólaltatták meg. Pál Anikó kiforrott technikával, érzékeny muzikalitással játszotta Mozart muzsikáját. Szünet után Mozart: Divertimento szerepelt műsorukon, melynek harmadik tétele már megelőlegezte a befejező mű-sorszám, Haydn: d-moll szimfóniájának könnyed, tréfás hangulatát. Ez utóbbi mű előadásakor karnagy és zenekara önfelédten tolmácsolta Haydn szellemes ötleteit, zenei tréfáit, amelyekben a közönség is kedvét lelte, s lelkes tapssal bírta ismétlésre az együttest.

Pető Attila

GEMENC KÖNYV

Elkészült és Bajára érkezett az INTERPRESS kiadó által megjelentetett Felső-Barnabás—Papp Attila szerzőpáros könyve. Az album bemutatására Felső Barnabás diavetítéses beszélgetéseket szervez, ahol a könyvhöz készült többi felvételét is láthatják.

Vízügy Klub. (Tóth Kálmán tér 7.)
1991. április 10-11-12-én, 19 órától.

10 ÉVES A BAJAI VAD- ÉS MADÁRVÉDELMI SZAKKÖR

SZOCIÁLIS KÉPZÉS?

A sokat emlegetett szociális védőháló első szemeinek kötésénél lehettem jelen, abban a kiscsávolyi iskolában, aminek népszerű nevét kiejteni nem illik, a hivatalos megnevezése pedig olyan hosszú, hogy elfedi a valóságos tartalmat.

A gyógypedagógus szakma jelesei összefogtak, hogy kitágítsák működésük határait. Országos értekezlet színhelye volt a korszerű iskola aulája.

Az érdekelt minisztériumok és vezető szakemberek fogalmazták meg azt a követelő igényt, hogy a fogyatékosok utóképzésén túl — ami biztosíthatja beilleszkedésüket a dolgozó társadalomba — meg kell teremteni az általános iskolából kikerült, szakmát, képesítést nem szerző fiatalok úgynevezett szakiskolai képzését.

A nyugati képzési struktúrában már régóta jelentős szerepet betöltő szakiskolák megszervezése, hazai hálózatának kialakítása elengedhetetlen. Szántó Tamás, a Népjóléti Minisztérium főosztályvezetője külön is felhívta a figyelmet azokra a fiatalokra, akik a jelenlegi képzési formákból lemorzsolódnak, vagy az általános iskolát el sem végzik. Külön figyelem illeti ezen kívül azokat, akik valamilyen képzettség birtokában első munkahelyhez sem tudnak jutni. Terveik szerint ennek az oktatási formának helyszíne lehet bármely, vallási vagy érdekegyesület, illetve a feladatot felvállaló bármilyen magánkezdemenyezés, melyek bizonyos szakmai felügyelet mellett működve megigényelhetnék a munkához biztosított úgynevezett állami fejkvótát, vagyis az állami oktatás megállapított költségét.

Jómagam ezen kezdeményezések mellett tenném le szavazatomat, mert jól belátható, hogy a mikroközösségek vagy érdekcsoportok pontosabban ismerik a rászoruló fiatalokat, és jobban meg tudják állapítani, milyen munkakörben van lehetőség az elhelyezkedésre, és így aztán olyan képzést szervezhetnek, aminek értelmese van.

Remélhetőleg a parlament is meglátja a kezdeményezésben rejlő nagyszerűséget, és gyors jogalkotással megteremti az indulás lehetőségét.

Gy.

Tisztelt Olvasónk!

Márciusi lapszámunkban elnézést kérünk kézbesítési és nyomdai hibáinkért. Ígértük, hogy szándékozunk ezeket elkerülni. Tettünk intézkedéseket a jobbítás érdekében: az írások szerzőinek egy része maga korrigálta kéziratának szedési hibáit, másokét legalább ketten javítottuk. Lapunk egyik barátja, K.L. is segített a korrekcióban. A végtermék mégis egy kévsze megjelenő, hibáktól hemzsegő Honpolgár lett. Az úgynevezett "Suli hívogató"-t például csak mellékletnek szántuk. Szándékunk ellenére ezt oldalszámozva beépítették az újságba, és szégyenszemre ebben a részben volt a legtöbb hiba.

Szerkesztőségünk elképedve szemlélte a márciusi számot, és kissé elkeseredve tárgyalta a gondokat. Intézkedéseket határozott el a tökéletesebb előállítás érdekében. Úgy döntött, ha kell, jogi úton is megpróbálja ezeket érvényesíteni.

Nem akarunk személyeket vádolni, mert felelősségérzetünk van. Elsősorban a tartalomért, de a hibákért is. De úgy gondoljuk, hogy lapunk szedőinek, tördelőinek, nyomdászainak is jócskán. Szerkesztőségünk anyagi, szerkesztési és más problémákkal küzd, hogy ez a — szerintünk egyetlen igazán bajai — lap folyamatosan megjelenhessen és minél színvonalasabb legyen. Nem azt keressük, ami elvlasztja íróit, szerkesztőit és előállítóit, hanem azt, ami közös érdekünk, hogy társként szebb, a tartalomhoz méltóbb, azzal összehangolt formájú, pontosan megjelenő és lehetőleg hibátlan nyomdai terméként jelenjen meg a Honpolgár, amelyet bajaiak készítenek bajaiaknak. Kezet kell fognunk és közösen formálnunk, hogy tökéletesebb legyen.

Az olvasótól pedig ismételt elnézést kérünk a hibákért a szerkesztőbizottság nevében, annak megbízásából:

Bánáti Tibor
a szerkesztőbizottság vezetője

Sajnálattal közöljük, hogy a Távközlési Vállalat nem adta ki közlésre a további telefonszámokat.

ZENE BUTIK ZENEHÍD

TV-közvetítés Bajáról

Az előzetes tervek szerint június 23-án sugározza Bajáról a televízió a "Zenebutik-Zenehíd" adását. A műsor előkészítő munkálatai már el is kezdődtek, erről kérdeztük Juhász Elődöt, a méltán népszerű műsor vezetőjét:

— "Mindig célunk, hogy a főváros mellett Magyarország érdekes és színes városait is bemutassuk a magunk eszközeivel, ami azt jelenti, hogy a nevezetességek felvillantása mellett a helyi neves művészek is szerepelhessenek — műfaji határookra való tekintet nélkül. Helyszínnek a Sugovica Szállodát és környékét választottuk, de ezenkívül még több kis etüdot is tervezünk a város múltja és jelene bemutatására. Vendégeket is hozunk, hagyományainkat folytatva különböző "előzetesek" színesítik majd az adást, és a "Zenehíd-blokk" — terveink szerint — az egyik DK-ázsiai országból jelentkezik majd.

Szándékunk mindig az, hogy a mi zenei világunkat együtt mutassuk be a minket körülvevő kis és nagy világgal. Az adás létrejöttét több bajai vállalat és vállalkozó is segíti. Támogatásukat ezúton is köszönjük."

S.A.

BAJAI HONPOLGÁR

Független város- és környezetvédő lap
Megjelenik minden hónap első napján

Felelős szerkesztő: Gyulavári József

A szerkesztőbizottság vezetője:

Bánáti Tibor

A szerkesztőbizottság tagjai:

Kalocsa Béla

Dr. Lovas György

Nemes Gábor

Dr. Richnovszky Andor

Dr. Solymos Ede

Schmidt Antal

Kiadja az Ortutay ÁMK.
és a BAJATON Kft.

Postacím: Baja, Pf. 345

Felelős kiadó: Csiba Gyula

Szedés és formaképzés: TÓNUS DTP
Nyomtatás: COMPU-TYPO Kft.